

LAISVOJI MINTIS

Mėnesinis iliustruotas mokslo ir literatūros laikraštis,
leidžiamas Bendrovės „LAISVOJI MINTIS“, Scranton, Pa.

Redakcijos adresas: „LAISVOJI MINTIS“, 1102 Blair ave., Scranton, Pa.

No. 2

Scranton, Pa. Vasario 28 d. 1910 m.

I Metai.

Svarbus reikalas.

Jai kas nors mūsų laikraščiuose pakelia bent kokį klausimą, turintį svarbą tautai, tai tokie klausimai retai tėra praleidžiami be tam tikro apsvarstymo bei apkalbėjimo. Neretai iškilę karšti ginčai, gema polemika, tankiai virstanti į neišmintingus „pasibarimus“.

Bet — ir čia yra tas nelaimingas ‘bet’ — ar įsikūnyja mūsų tarpe nors vienas dalykas, kurio pilnam atsiekimui nepakaktų vieno ar kelių žmonių pasidarbavimo; ar pasistengta sunaudoti mūsų visuomenės geri norai ir daugelio jos sąnarių darbštumas? Manome, kad ne. Kur reikia įtempti savo spėkas, kur reikia *atsidėti* ir nesykį *išsižadėti* savęs, ten mes laukiame: gal tai kiti padarys.

Paimkime paveizdan nors ir mokyklų klausimą. Bene bus jau dveji metai, kaip šis klausimas pradėta gvildinti ‘Tėvynės’ skiltyse. Pasirodė vienas antras karštesnis straipsnelis, užgimė vienas kitas įnešimas (gal ir nepakaktinai apsvarstyti), ir mokyklų klausimas mirė ir palaidotas tapo. Tokių laidotuvių mūsų sumanymams ir svarbiems klausimams buvo gyva ailė. Nerokuosime jų čia visų; užteks paminėjus kelis: apie ‘Šerno muzikalinio fondo’ gyvavimą ir plėtojimos veiknieko nesigirdi, — o juk būtina turėtume pasirūpinti užlaikyti vienintelę šios rūšies įstaigą; ‘Raštininkų Fondui’ užgimus, sveikinta jis ir linkėta jam pasisekimo bei kloties; nesa tikėtasi susilaukti iš jo šikios tokios paramos mūsų jaunai literatūrai, vienok apie jo plėtojimos jau maža kas begirdėti. Pakelta klausimas apie Prūsų lietuvių ir net ‘Laisvosios Minties’ Bendrovės bandyta sutverti tam tikras fondas rėmimui atgimstančio tautiško susipratimo Prūsų lietuvių tarpe; užgeso ir šis žiburėlis: mes pabugome aukų, įkalbėjome sau, kad Prūsų lietuviai gali kilti, jai jie nori, gi mes žiūrėsime ištole į jų pastangas. Čia turime paminėti, kad Prūsų lietuvių atgimimas jau stambiai apsireiškė: leidžiama Prūsiose naujas laikraštis (kas 6 savaitės) ‘Byrute’ ir tik ką išėjo mėnesinis laikraštis vokiečių kalboje ‘Allgemeine Litauische Rundschau’; mūsų tiesioginė prievolė būtų remti tuos laikraščius ir pagelbėti jiems užsilaukyti bei žadinti mūsų tautos dalelę, patekusią į germanizmo vilnis.

Daug dar galima būtų prirokuoti panašių apsišikimų — užgimimo, trumpo, bet triūkšmingo gyvavimo... laikraščių skiltyse ir staigios mirties ramioje mūsų mintyje — vienok pakaks to, ką pasakėme, idant

suprasti, kad ten, kur reikia daugelio žmonių atidaus pasidarbavimo, ten mes greitai atšalame.

Kas čia būtų kaltas? gal mūsų būdas? gal tai, kad iš paprasto gyvenimo vėžių tėvynėje išstumti, nebetenka me drašos ir noro dirbti? gal tai, kad čia, Amerikoje, kol kas dar neturime savo centro, kur vienytus visos mūsų spėkos? o gal ir tai, kad mes net ir bendruose kultūriniuose darbuose mėgstame skirstyties į lystis, abazus? Sunku būtų duoti teisingas atsakymas. Visgi manytume, kad tik ką paminėti dalykai neša ant savęs jai ne visą, tai bent didesnę dalį kalčios. Apsireiškimas, kad mes net ir kultūrinių darbų klausime skirstomes į lystis, yra gana aiškus; prie to paminėtina yra, kad mes retai tesistengiamo sistematuoti savo darbus, nebandome vesti juos ir atlikti pagal apgalvotas taisykles, neparūpiname saviems sumanymams plano.

*

Šiame ‘Laisvosios Minties’ numeryje mes norime pakelti vieną jau labai iškaudusį mūsų tautos klausimą ir tikimės susilauksią pritarimo. Tas klausimas tai mokslaeivių bado klausimas. Tai vienur, tai kitur laikraščiuose pasirodo straipsneliai apie mokslaeivių likimą ir vargą; vienur kitur paminima mokslaeivį, prieš laiką užbaigusį gyvastį dėlei vargingo gyvenimo, dėlei bado ir šalčio. Nesykį pasakoma mums laikraščiuose, kad mūsų mokslaeiviai beveik visi ūkininkų vaikai; o retas ūkininkas tegali išleisti vaiką augštesniuosius mokslus. Seminariją išeis kiekvienas, nors ir bėdniausio žmogaus vaikas: parems kuningas, davatkėlė, dievobaimingas kaimynas. Bet universitetą net ir visą gimnaziją — retas: čia irkis pats, kaip išmanai; iki penktai klesai tėvai davė, kiek galėjo: tikėjosi sūnų eisiant į kuningus; kuomet-gi tas sūnelis pasisako norįs baigti gimnaziją, kad paskui eiti universitetan — tėvai pasišalina, retai kur kuningas parems, o davatkėlė ar geraširdį kaimyną tai ir dienos laike su žvake nesujieškosi. Kas gi daryti tokiems jaunikačiams? Silpniesniejie dvasioje eina į kuningus, tvirtiesniejie iriasi, kiek galėdami, savomis spėkomis, kol jų pakanka. Toliaus nemaža yra ir tokių žmonių, kurie tegalėjo duoti vaikams gimnazijos mokslą, o apie universitetą kalbos būti negali, nesa medžiagos nebetenka; studentai ir čia iriasi savomis spėkomis: badauja, uždarbiauja, nors Europoje studentūi uždarbis surasti yra sunku, ypač šiandieną.

Tad galų gale belieka viena išėiga: kreipties į tam tikslui suorganizuotas tautiškas institucijas ir pra-

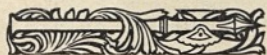
šyti pagalbos. Tokių įstaigų mes turime kelias, ir Amerikos 'Aušra' benebus daugiausiai padariusi mokslaeivių šelpime. Kyla klausimas, ar visados mokslaeivių atsiliepiamas esti užganėdinamas. Retai, nes tose įstaigose neužtenka pinigų. Net ir 'Aušra' kol kas dar negali turėti ir neturi pilnos nuolatinės stipendijos; gelbsti atsiliepančius, vienok nieko nesusėlia taip, kad be vargo ir bado būtų galima užsilaikyti ir išėiti mokslą. Kelios dešimtys, net ir šimtas dolarų par metus gali išgelbėti badaujančią studentą ar studentę nuo alkanos mirties, vienok tas neaprupina visų reikalų, su tuo neapmokėsi už mokslą, neapsirėdysi, nenusipirksi reikalingų rankvedžių ir t.t. P pinigų nėra. Apverktinas ir apgailėtinas padėjimas. Mūsų tautos viltis nyksta, mūsų būsimas žiedas dar nepražydes vysta, o mes į tai žiūrimė šaltai, tarsi jausmų ir proto neturėtume. O juk jai norėtume ir jai rimtai pasiimtume už to reikalo, padarytume labai daug.

Nerasit tautos, kuri neturėtų įsteigusi nuolatinų (amžinomis vadinamų) stipendijų vardan tautos labui veikusių žmonių; tos stipendijos veik visados būva aukų keliais surankiotos tokiu laiku, kuomet dar yra kokie paminėjimai, surišti su tų tautų veikėjų vardu. O pas mus? Nieko. Praskambėjo Simono Daukanto, Vinco Kudirkos, dro J. Šliupo ir Šerno jubilėjai, ir mes napamįslyjome suorganizuoti tam tikrą komitetą ir įsteigti stipendijas, ar nors ir vieną amžiną stipendiją vardan kurio nors viršiaus paminėtų darbininkų. Mes to nepadarėme, nors pilna burna šaukiame apie apšvietos reikalingumą.

Būtų jau laikas pamaščius apie tai rimčiau, išėjus iš šauksmo darban ir pradėjus tiesti tvirtesnius pamatus šelpimui mokslaeivių. Jai kiek geidžiame savo tautai ateities — neprivalome tai apleisti: mūsų tautą lavinti ir šviesti mes patis tegalime.

O tą būtų galima atsiekti, pritraukus prie darbo mūsų draugystes, jai ne visas, tai bent pažangesniasias. Tegul iš visų draugysčių prisidėtų tūkstantis jų ir mokėtų į tam tikrą centrą (pvzd. į 'Aušrą') po 5 dol., — susidėtų suma, iš kurios galėtume užlaikyti keliolika mokslaeivių, einančių augštesnįjį mokslą ir apmokėti gimnazijos mokslą (Lietuvoje) ne už vieną vaikina. Tokia pagalba padarytų tai, kad iškiltų ne vienas talentas, pasidaugintų mūsų darbininkų būrys, augtų tautos apšvieta.

Tas sumanymas galima įkūnyti, tik reikia jis apkalbėti ir patsai reikalas suprasti. Nesame optimistai ir netikime, kad tai galima atsiekti į trumpą laiką. Tegul iš pradžių prisidėtų viena, dvi, trys draugystės — jau būs pradžia padaryta; kitos jau seks pirmąsias ir po tūlam laikui turėsime spėką, kuri taps rimta atspara prieš mūsų tautos priešus. — Tokia mokestis nebūtų tai auka, bet mokestis apšvietos reikalams. Nėra Amerikoje, spėjame, draugystės, kuri savo *konstitucijoj* neturėtų garsiai skambančio sakinio: 'Draugystės tikslas: *platinti apšvietą ir užlaikyti tautystę*. . . ' Tad reikia tas žodis padaryti kūnu ir daryti tai, kas galima ir būtina.

FRANCISCO FERRER.

Francisco Ferrer buvo ispanas. Kas gi tie ispanai? Tai gentė labai maišytos kilties: keltiberai, phoinikai, romėnai, gothai, arabai ir maurai, čigonai (gitanos) ir žydai — yra prisidėję prie išdirbimo būdo ir palinkimų, lyginai kaip suteikė ypatingą kūno sutaisymą. Baskai savoj dalyj tebeturi senoviškąją kalbą. Ispanai nesti labai energiški, mėgsta muzikę, šokius ir jaučių imtynes, linkę prie intrigu ir ginklų vartonės. Jų namai bėdinai įrengti ir nelabai švarūs. Dauguma gyventojų priguli prie Romos katalikų bažnyčios, kuri turi 9 arkivyskopus ir apie 60 vyskupų. Prieš panai kinimą klištorių 1836 m. veik 1/3 dalis gyventojų gyveno iš pasišventimo bažnyčiai! Du trečdaliu gyventojų susideda iš žemdirbių, darbininkų, piemenų ir jureivių; 1/3 dalis — iš pirklių ir amatininkų; kita 1/3 dalis — iš urėdininkų, armijos, ponų, kuningijos, zokoninkų, elgetų ir kalinių. Ponijos yra labai daug, žemesnės ponijos tankiausia labai bėdinos (hidalgos) yra apie 1 milijonas. Beveik tiek pat yra elgetų. 1860 m. veik pusė milijono ypatų buvo užlaikoma labdarystės įstaigoje.

Apšvieta Ispanijoje žemai stovi, nors nuo 1845 m. truputį pasigerino, užsivesdinus viešą mokyklą. Dar 1860 m. iš visų gyventojų tik 3.130.000 temokėjo skaityti ir rašyti ir 705.000 mokėjo tik skaityti.

Ir Ispanijos istorija yra labai marga. Senovėje gyveno čion iberai ir keltai, kurie susiliejo į keltiberus. Anksti čion pajuriais įsteigė savo nausėdijas phoinikai ir turėjo pirklybos laivyną („Taršišo laivai“). I-me metašimtyj pradeda viršyti įtekmė karthaginėnų, kuriuos 206 m. prieš Kristų išvarė romėnai. Šitie įrengė 3 provincijas: šiaurėje ir rytuose — Tarraconensis, Baetica — tai Andaluzija, ir Lusitanija — tai Portugalija su vakarų provincijomis. Iš Ispanijos romėnai ėmė javus, naujes (auksą, sidabrą ir t.t.). Apie 409 m. po Kristui antėjo gaujos barbarų — alanai, vandalai ir suevai, o 412 m. visigothai, kurie išgujo vandalus ir alanus. Tarpe gothiškų karalių atsižymėjo Wallia (415 — 418) užkariavimais, Enrikis (466 — 483) įstatimdavyste. Paskutinį — Roderikį užmušo maurai kovoje pas Xeres de la Frontera 711 m.

Viešpataujant arabams, Ispanija valdė per 46 metus emirai, paskiriami Ammiadų kalifų Damaske. Vėliaus išikūrė kalifatas Kordovoje. Tuomlaik šiaurėje augo į spėkas Asturijos karalystė, įsteigta tapo Sobrarvės karalystė ir vėliaus Navarros karalystė, visos po krikščioniškųjų karalių valdžia. Maurams besistengiant užkariauti Morokko, išdygo dar Kastilijos karalystė. Ommiadams išmirus 1031 m., kalifatas pats snskilo į mažesnes karalystes, iki 1094 m. Almoravidų dinastija įšviešpatavo, bet neilgtrukus nupuolė. Nestebėtina, kad prie tokių aplinkybių krikščionių karalystės, susitarusios, 1212 m. 16 liepos d. pergalėjo maurus Tolozos platumose. 1236 m. tapo įsteigta Granados karalystė, bet maurų galybė jau nebebuvo pavojinga. Galiaus Ferdinandas II, Aragonijos karalius, apšvedė su Izabelle, Kastilijos karaliene, 1469 m., užkariavo Granadą 1492

m., o Navarą 1512 m., ir tokiu būdu suvienijo visą Ispaniją po viena valdžia nuo Pyrenejų kalynų iki Gibraltarų pertakai.

1492 m. tapo atrasta Amerika, ir ispanai ėmė traukti į menamą ElDorado, kur manė aukso daugiausiai esant, negu geležies senamjame sviete. Išeivystė, išgijimas žydų ir maurų turėjo nelabas pasekmes. Rods Meksika ir Peruvija tapo priglautos prie Ispanijos. Bet Filipo II karionės ir netikusi administracija padėjo pamatą šalies puolimui. Ėmė žlugti pramonija, pirklyba ir žemdirbystė. Žlugimas didyn ėjo per kares su Niderlandais ir su vokiškais protektorais 30-metinėje karėje, per kišimąsi Olivarezo į šiaurinės Italijos reikalus, per katalonų maištą, nuo kurių ministras taikėsi paglemžti laisves, per kares su Prancūzija ir per atpuolimą Portugalijos (1640 m.)

Atėjo Burbonų dinastija. Prie Karolio III (1759 – 1788) rods šalis buvo pradėjusi atsigauti, bet prie jo įpėdinio Karolio IV, kurs valdžią atidavė negabaus Godoy rankosna, kilo karė su Britanija ir atnešė tik nelaimės; potam Napoleonas I savo brolių Juozapą paskyrė Ispanijos ir Indijų karalium. Tėvynės meilė platinosi, išsisteigė j u n t o s po visą šalį. Dabar Anglija parėmė maištininkus, ir po kelių metų karės Ispanija vėl atsiliuosavo nuo svetimtaučių.

1812 m. gan liberališka konstitucija tapo užmanyta per Cortes Kadize, bet ją panaikino Ferdinandas VII. Viešpatavimą Izabellės II tramdė Karlistų maištas (1834 – 1839). Cortes 1837 m. vėl įvesdino Konstituciją, paremtą ant Kadiz'kės. 1845 m. kita konstitucija tapo apskelbta Narvaezo, Valencijos kuningaikščio. Po visokių pareigų Cortes apsirinko 1870 m. karaliumi Italijos kuningaikštį Amadeo; tam atsakius valdyti, Ispanija 1873 m. tapo respublika. Bet tvarkos šalyje nebuvo, kilo visur suirutės, ir 1874 m. Alfonso XII tapo apšauktas karalium. 1886 m. vos gimęs Alfonso tapo karaliumi ir šiandien tebeviešpatauja, netekęs karėje su Suv. Valstijom (1898 – 1899) salų Kubos, Porto-Rico ir Filipinų.

Tokioje tai šalyje pradėjo savo darbus Francisco Ferrer, žmogus apšviestas, pažangus, tikėjęs su mokyklų pagalba atvesti gyventojus į susipratimą, laisvę, ir gerovę. Bet kuningija ir valdžia jo labai neužkentė. Kilus maištui Barcelonoje 1906 m., valdžia mėgino atsikratyti nuo jo, neteisusiai skųsdama, būk Ferreras buvęs prisidėjęs prie suokalbio ant Ispanijos karaliaus ir karalienės gyvasties. Ferrer iškalėjo 13 mėnesių. Galiausiai stojus į teismą, valdžiai nepasisėkė išgauti pasmerkimas, nežiūrint į pramanytus apkaltinimus, ir Ferrer tapo išteisintas.

Vos Ferrer atgavo liuosybę, jis vėl ėmėsi už savo darbo, kaip auklėtojas: steigė naujas mokyklas, leido pedagogiškus laikraščius prancūzų, italų ir ispanų kalbose, nuolatos spausdino daugybę knygų ir ranka rašytų auklėjimui, ir pažadino naujan gyvenimą dvasiškai netik Katalonijoje, bet ir kitose Ispanijos provincijose. Žmogus taip neramios dvasios — revoliucionierius geroj to žodžio prasmė — žinoma įkvėpė baimę ir neapykantą kuningams ir atžagareiviams Ispanijoje. Užtai

kada maištas išliepsnojo Barcelonoje kaip protestas kataloniškės demokratijos prieš valdžios politiką Melilloje, kur turčiai stengiasi pasisavinti kasyklas su pagalba valsčionių - kareivių, tai Ferrero buvimas mieste suirutės laike davė progą valdžiai sukrauti ant jo ir jo pagalbininkų ir ant visų ypatų bei mašinerijų "Escuelas Modernos", drauge su profesoriais, jų moterimis ir vaikais, visą atsakomybę už kilusįjį maištą.

Pirmasai riksmą ant Ferrero pakėlė tūlas religiškas laikraštis Madride. Potam Vyriasio Tribunolo Fiscal (prokuroras) ėnešė į raportą savo "išsiješkimų", kad isteigtojas "Escuelas Modernos" esąs „vyriausiu kurstytoju“ riausių, kurios įvyko Barcelonoje. Tad arkivyskupas Barcelonos parašė laišką, kaip jis sakos, „savo ir visų Katalonijos prelatų vardan“ valdžios galvai (Senjorui Maurai), kaip guodotiną protestą iš jų pusės prieš atsitikimus pereito liepos mėn. ir prieš ypatas, kurios, kai mes tikriname (taip pasakyta laiške) už tai atsako, būtent — bedieviškų mokyklų šalininkus, radikališkąją presą ir anarchistų grupą. Jaigu šitie žmonės neliks sutraiškyti, negali įvykti taikos tarp tautų! Mes šaukiame prie religiško valdžios jausmų, kad juosius išnaikintų ir mes tikimės, kad meilė šalies ir užuojauta nelaimėms, kurios neseniai prislėgė bažnyčią, įvikišins tokį išnaikinimą" (*L'Action*, rugsėjo 8, 1909).

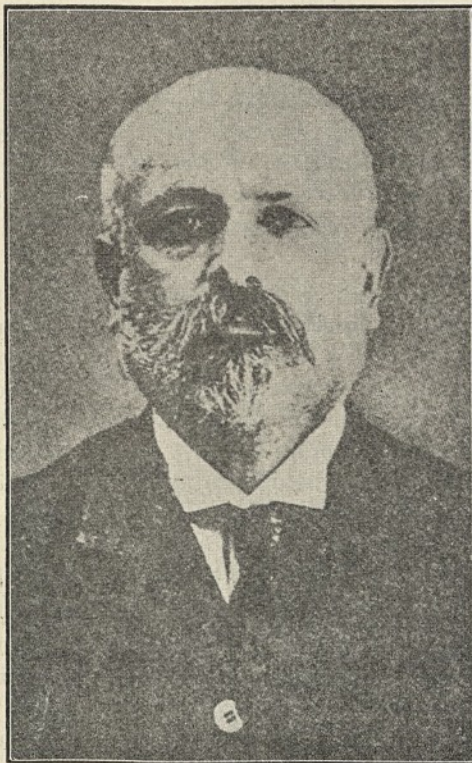
Garsus Anatole France gražiai išreiškė šito bažnyčios nuozmumo, nukreipto prieš Ferrerą, turinį. Laiške į Alfredą Naquet'ą jis sako: „Jaigu Francisco Ferrer taps nuteistas ar civiliško, ar militariško tribunolo, tai nerastum žmogaus visam pasaulyje, kuris nežiūrėtų, kad jo teistojai darė ne liuosai, bet pagal įsakymų, paaukaudami teisų vyrų neapykantai partijos, kuri niekad negali jam atleisti, kam jis pašventė savo gyvenimą jaunuomenės auklėjimui. Nes kožnas gerai žino, kad Ferrero piktadarystė štai kokია: jis steigė mokyklas. Jaigu jis taps nuteistas, tai tik už šitą prasikaltimą.“

Ispanijoje šiandien randame apie 100 mokyklų, isteigtų Ferrero, o uždengtų iš kuningų dėkos bei liepiant valdžiai; puiki knygų eilė, išėjusių iš po "Escuelas Modernos" presos, tapo paglemžta, o spaustuvė bei mašinerijos tapo sunaikintos; ir sistema nuogandų ir tortūrų kalėjimuose tapo įvesdinta su tokia pasekme, kad visa šalis kniupo sukruvinta po nepermdaujama šviesos, mokslo ir laisvės neprietelių kojomis.

Ferreras yra nekaltas žmogus. Keletą sevaičių prieš kiliant audrai Barcelonoje jis tapo atšauktas iš Londono dėlei susirgimo dviejų šeimynos sąnarių Ispanijoje. Ir ištiesų vienas jų mirė ant jo rankų veikiai po jo sugrįžimui. Visatinas streikas kilo 26 d. liepos. Tają dieną, kaip matyt iš laiško, rašyto 10 rugpjūčio d., o pasiūsto draugui Paryžiuje, Ferreras triūsės savo spaudos namuose, po No 596 Cortes Barcelonoje, apsvarstydama su savo pagalbininkais išgales iliustruoto Krapotkino veikalo "Didėji Revoliucija", kurį jis tuokart rengėsi spausdinti. Tolygus puikus išleidimas "Žmogus bei Žemė", parašytas Reclus, vos tik buvo išėjęs iš po presos. Drauge su šitais apsiėmimais jis tik ką buvo ištraukęs iš Credit Lyonnais sumą 200.000 frankų ir pa-

guldė tuos pinigus Barcelonoje Ispanijos Banko šakon. Tą naktį jis neįstengė pasiekti savo buveinės Montgate, nes geležinkelio stotis dėlėi suirutės buvo uždaryta. Pusiaunaktyj jis pėsčias atkako į Mongatą, kur jis išbuvo iki ketvirtadieniui, kada streikas ir suirutė užsibaigė. Tik kada jis išgirdo apie suokalbi prieš savo gyvastį ir gyvastį savo mokyklų, jis kėsinos pabėgti ir stengėsi, nors veltui, persigauti par Prancūzijos rubežiu.

Ferreras ir savo auklėjimu ir ūpu nėra linkęs lūkuruoti sociališko išganymo nuo barrikadų ir bombų. Jis žinojo, kad jis viso ko netektų, o nieko nelaimėtų nuo suiručių ir gaujos išdykumų. Jo barrikadomis buvo mokyklos suolai, jo bombomis eilių eilės filozofiškų ir moksliškių veikalų, besiveržiančių iš po jo veislis presos, ir jo kareiviais buvo mokytojai ir profesoriai, mokinantieji jauną omėnę, „kaip pridera šauti“.

Francisco Ferrer.

Kaipo žmogus turtingas rūpesčiais ir finansine didelės išlėistuvės atsakomybe ir plačiai išsišakojusiu voratinkliu mokyklų, kurias reikia prižiūrėti nuolatos, jis žinojo, kad jo sėjama sėkla taps surinkta tolimesnėje ateityje. Jis sėklą sėjo ainiams ir žinojo, kad smarkųs kataklizmai sugadintų tik progą susilaukti, bent iki gyvam (jis buvo 49 metų amžiaus), jo gražaus užmanymo nors menkutėli pasisekimą. Jo darbų dirva buvo kitokia — tai pedagogijos naujienų ir bandymų dirva. Reikia atsiminti, kad jis turi galingus neprietelius, kurie tyko jo pražūties; kad apšmaizos ginklai, vartoti prieš jį pastaroje byloje, yra keliami išnaujo prieš jį; kad bažnyčia ištroško jo kraujo, ir mato milžiniškai laimėsiant sušmeiždama jo ypata ir visą jo darbą, ir kad jai vienintėliai tepavyks kova prieš jį, jaigu pavers jį svie-

to akyse į kipšą, nusikaltusį visos žmonijos nuodėmėmis.

Netik jo gyvastis buvo pavojuje, bet ir gyvastis tūkstančių vyrų moterų ir kūdykių, sugrūstų į baisius Ispanijos kalėjimus. Iš privatiškių laiškų, gautų iš Ispanijos, matyti, kad baisenybės Montjuiche šiandien viršija baisenybes 1896 m., kada tortūros ir kūno darymae buvo sistematiškai panaudojami prieš suimtinus. Barcelonoje yra 5000 suimtinių, 1700 Montaroje, 1000 Sabadeloje, 300 Geronoje ir 400 Anglese. Tarp suimtųjų randasi vaikišciai ir mergiotės devynių ir dešimties metų ir net kūdykiai trijų mėnesių. Visas protiškas svietas Ispanijoje stovi po bažnyčios ir jos įrankių — Ciervos ir Mauros interdiktui. Tortūros esti panaudojamos prieš šitas aukas ir galima buvo laukti, kad viduramžiniai kankinimai bus Ferrero likimu ir daugumos jo draugų, jaigu Europos ir Amerikos šviesūnai neužsisotos už juos. Po karės lauko įstatymų priedanga valdžia gali nuteist, ką norėdama, sulig atrodymų, kokius užsimanys pristatyti.

Antradienyj 13 spalių d. 1909 m. Francisco Ferrer tapo sušaudytas. Ispanijos atgaleiviai skundė jį, kaipo Barcelonos sukilimo sukurstytoją. Karės lauko teismas buvo laikytas prie uždarytų durų ir Ferrerui neleido liūdyti savame reikale. Į akis jam nepastatė jokių liūdininkų ir atrodymai prieš jį tapo paslėpti.

Pateko į spaudą du Ferrero laiškų, rašytu kalėjime ir slapta išgabentų iš cellės. Štai ką jis ten rašo:

„Jie prašalino slaptumą. kokiam jie mane laikė pastarąjį mėnesį, bet aš negalėjau gauti jokių laiškų nė laikraščių. Aš pabandysiu papasakoti tau savo nelaimę.

„Iš mano laiško, rašyt rugsėjo 10 d., žinai, kad aš grynai nieko nežinojau apie 20-tos dienos visatino strėiko planą, kaipo protestą prieš karę Marokko'j.

„Ir aš nežinau, kaip pasklido mintis, būk aš kaltas už tą judėjimą.

„Kaip nesakytum, aš nebuvo atsargus: neįdomaudamas tuo judėjimu, maniau, kad manęs nekliudys. Bet atkanka iš Abellos labai išsigandęs vienas mano šeimosnės sąnarys, pranešdamas girdėjęs mažą mergaitę sakant, būk aš, kaipo padegėjų gaujos vadas, užkūręs klištorių Premioje.

„Atsimink, kad joks klištorius Premioje nesudegė ir kada aš nesmi buvęs tame kaime. Tačiau laikraščiuose 29 rugpjūčio d. aš skaičiau, kad fiscal, po savo ištyrinėjimų Barcelonoje, pasakęs, išeidamas iš palociaus, kur jis skaitęs rezultata savo investigacijos karaliui, kad aš buvęs užmanytojas revoliucijinio judėjimo Barcelonoje ir kaimuose pajuryje.

„Aš apleidžiau savo draugų namus nakčia rugpjūčio 31 d., idant atvykčiau Barcelonon be incidento ir prisiduočiau, kaipo laisvas žmogus.

„Bet aš neapsižiūrėjau kaslink 'somaten' (kaimo policijos) mano kaimo; jie suėmė mane ir, nežiūrint į mano prašymus, kad vestų mane pas teisėją, atgabeno mane pas Barcelonų gubernatorių.

„Labjausiai vienas, vardu Miralta, kurs, virve užveržęs grandinius, tankiai man grąšino savo šaudykle, sakydamas, kad aš esąs blogiausias žmogus

ant žemės. Aš prašiau konors atsigerti, jie atnešė man „catyo“ šviežio vandens, bet Miralta nepaliuosavo virvės, idant galėčiau atsigerti. Jis man įpi'siās į burną. Kad aš to neprisiėmiau, jis vandenį prašalino, nedavęs man nė paskonėti.

„9 rugsėjo d. parėjo pirmas išklausymas, kur daug svarbos dėjo į tai, kad 1907 m. aš buvau siuntęs Fornamentui bibliografišką rašinėlį į laisvamųjų kalendorių. Kada aš pasakiau, kad aš nesmi jokios politikinės ar revoliucijinės partijos sąnarys ir kad rūpinuosi tik auklėjimu, teistojas tame matė priešingą pažvalgą, nesten aš ištaręs revoliucijines mintis.

„Potam jis nurodė visokius dokumentus, bet aš jau atsakiau, kad tas viskas perkratytą mano byloje 1906 — 07 m.

„Bet pažiūrėk į šitą baisų rašinį — revoliucijiniu jį vadina policija — rastą pas mane; rašinį, kurio aš niekadoms nebuvau matęs ir kurs išrodė labai senas. Teistojas man pasakė, kad jis rastas esąs, mano broliui, seserei ir soledadui matant.

„Aš pasakiau jam, kad nežinau, kaip jis ten atsirado ir, toliau, kad aš nebuvau jo niekadoms matęs.

„Ten šnekama apie deginimą klištorių, sunaikinimą kongregacijų ir sugriovimą bankų.

„Aš atsakysias už tai viską, nors aš nieko bendro su tuomi neturėjau. Dešimti dienų praslinko ir tad, 19-ta, aš turėjau antrą išklausinėjimą.

„Teistojas ištraukė revoliucijinį pakvietimą iš 1892 m., laike laisvamųjų kongreso Madride.

„Teistojui norėjosi matyt ryšys tarp to, ką aš rašiau tuomet ir kas dabar darėsi — septiniolika metų vėliaus. Teistojas išėjo, palikinas mane dideliame susikrime.

„Aš pasižadėjau smarkiai protestuoti ateinančiame išklausyme. Teistojas pasakė man, kad išjieskujimas kaslink kaltenybės (dossier) pasibaigė ir kad aš turėsiu stoti prieš karės lauko teismą ir liepė man pasiskirti ką nors gynimui mano reikalo iš surašo oficerių armijos, kurių aš nepažinojau.

„Aš pasakiau, kad aš turiu daug kuomi pasiskusti ant policijos veikimo. Teisėjas atsakė, kad militariškas įstatymas netoks, kaip civiliškas.

„Taip tad jau viskas užbaigta. Mane veikia teis žmonės, visai neištyrę dalykų, už kuriuos mane stato atsakomybėn.

„Šitas mėnuo slapto kalėjimo buvo labai sunkus, nešvariame urve, be oro ir šviesos ir su kriminalistų maistu.

„Žmogus turi būti drūtas, kad tai viską atlaikytų.”

Ferrer.

Antras laiškas buvo rašytas tam pačiam draugui iš to paties kalėjimo rugsėjo 4 d. Štai jisai:

„Nežiūrint į mano rodos aišką nekaltybę, fiscal reikalauja mirtino nubaudimo sulig policijos įskundimų. Tie įskundimai pastato mane vadovu visų anarchistų visame sviete, taipgi vadovu C. G. T. Prancūzijos,

jos, vadovu riaušių ir sukylių, kur neatsirastų. Jie tikrina, kad aš keliavau Londonan ir Paryžiun vienatinai su tuomi siekiu. Ir su šitokių melų pagalba jie nori mane užgalaboti!”

Ferrer-

Papykis visame pasaulyje tapo iššauktas ir visų tautų laikraščiai (nedaugelį išskyrus) nupeikė Ispanijos atgaleivius už jų nuteisimą ir egzekuciją.

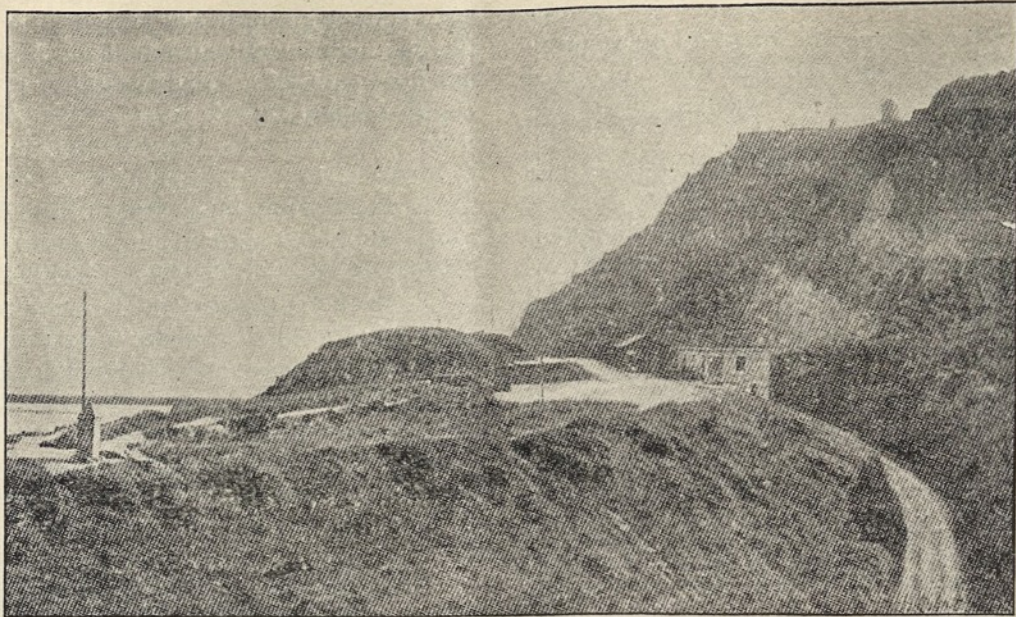
Prieš Ferrero egzekuciją buvo šnekama, būk Romos popiežius buvo prašyta užtarti už Ferrerą ir išgelbėti jį, bet popiežius atsisakęs. Po egzekucijai ėjo žinios iš Romos, būk ten įtiki, kap egzekuciją paskubino, nesa pabugta popiežiaus įsikišimo. Vėliaus vėl pranešta iš to paties šaltinio, būk popiežius „prašęs” Alfonso nenužudyti Ferrerą. Bet nieks neįtikės tam: jaigu popiežius būtų prašęs — Ferreras nebūt buvęs nužudytas.

12 spalio d. Ferrero duktė pasiuntė lipšnią telegramą Alfonsui, atsišaukdama į jį, kaipo mielaširdingą ir mylistingą, kad gelbėtų jos tėvo gyvastį.

Jaigu kas įtiki, kad Pius X turi kokį pasigailėjimą ar širdį, tegul tik pažvelgia ing įranklus, panaudotus prieš Prancūzijos katalikus, kurie, anot skundo, „balsavo, kaip prancūzai“, ir prieš katalikų kunigus ir profesorius, vadinamus modernistais, kurie atsisakė atkartoti nusenėjusius melus. Ūpas Šventos Romiškos ir Visatinos Inkvizicijos dekreto, išleisto 1907 m. prieš šiandienykščios minties ir tolynžangos šalininkus, lygiai kaip ir tų pačių metų enciklikos šiurkštumas aiškiai atrodo, kad iškeiktasai Abbe Loisy ir jo pritarėjai noriai taptų perduoti Tulūzos parlamentui, jaigu tribunolą, kurs nuteisė Vaninį, dar šiandien turėtų jurisdikciją ant heretikų.

Ferrer mirė šaukdamas: ‘Ilgai tegyvuoja moderniškos mokyklos!’ Du kuningu selino paskui Ferrerą iki egzekucijos vietos, nors jis neprisiėmė jų tarnystos. Ferrer neapsiėmė atsiklaupiti ir stačias stovėdamas, kada šaudyklės pakylėta prieš jį, sušuko: ‘Taikykite stačiai. Ilgai tegyvuoja moderniškos mokyklos!’

Paryžiuje 10000 riaušininkų mėgino užgulti ant ispaniškos ambasados; bet kavalerija apniko minią ir išvaikė. 450 Peterburgo universiteto studentų susirinko ir užgyrė protestą prieš Ferrero egzekuciją; social-revoliucijonių nubalsuota visuotinas streikas, bet liaudis nepaklausė to paliepimo. 14 d. Spalio daug susirinkimų laikyta visokiose Prancūzijos dalyse. Minios ėjo į Ispanijos konsulatą, šaukdamos: „žmogžūdos!“ Miestė Lille daugelis žmonių sužeista susirėmimuose su žandarmerija. Didelis susirinkimas Marsilijoje ragino pradėti revoliuciją Ispanijoje. Uosto darbininkų unijos raštininkas reikalavo boikotuoti Ispanijos pardavinius. Toulon ir Renne miestų Dūmos aštriai užprotestavo prieš Ferrero ekzekuciją. Bordeaux 3.000 žmonių demonstravo priešais Ispanijos konsulatą ir archyviskupo palocių. 16 d. spalio 16 republikoniškų deputatų Madride prašė valdžią pavelyti laikyti viešą susirinkimą užprotesta-

Montjuich, tvirtovė, ties kurią sušaudyta Fr. Ferrer.

vimui prieš ekzekuciją Ferrero. Daugelyje vietų Europoje laikyta susirinkimai indignacijos, ir rezoliucijose kaltinama katalikų bažnyčia už Ferrero mirtį.

Susirinkimai Ferrero paminėjimui ir protestavimui prieš jo nužudymą buvo laikomi Paryžiuje, Londone, Brukselėje, New Yorke. Romoje pradėta rinkti aukos pastatymui modernistiškos Ferrero mokyklos, ir vieta jai yra skiriama ant Piazzos šv. Petro, prieš Vatikaną. Demonstracijos taipgi buvo daromos Genevoje, Piseje, Buenos Ayrese, Berlyne, Amsterdame, Patersone N.J. ir Tampoje, Fla. Tarp kitų nė lietuviai neatsilikę užpakalyje: Scrantone, Brooklyne, Philadelphijoje ir kitur laikė protesto susirinkimus ir priėmė tam tikras rezoliucijas, kurios savo laiku buvo pagarsintos spaudoje.

Taip tad mokslinčius, kurio nužudymo reikalavo bažnyčia tapo nušautas. Šnektą apie žmonių atkerštą, kurs nuvers Ispanijos karalystę ir Romos pontifikatą, išreiškia tik viltį, bet ne tikrumą. Ispaniškose šaudyklėse randasi dar daugelis kulku Ferrero pasekėjams. Ispanijos žmonės turėjo sykį respubliką, bet atnaujino monarchiją, sykį jie buvo paliuosuoti nuo kuningų, bet melste meldė, kad jie sugrižtų. Negalime tikėti, iširsiant monarchija; o kas link hierarchijos, toji turi talkininką Vokietijos kaizeryje, kurį popiežius pasirengęs kanonizuoti ir bene Suvienytų Valstijų prezidentė. Ją emia Austrija ir neseniai susidėjo su Italijos valdžia.

Mums rūpi štai koks klausimas: ar Romos bažnyčios galva užsimanė atnaujinti senąją politiką, sulig kurios bažnyčia įskundžia vyriausybei savo nedraugus ir reikalauja jų nužudymo, nors kalčios atrodymui ir nebūtų pakaktinai rimtos medžiagos, ir ar su Ispanijos valdžia, tuom popiežiaus įrankiu, nesusidės kitos vyresnybės, ir ar žmonės, kurie bus apšaukiami anarchistais, nepateks kalėjimuosna? Tokios politikos gyvastis

nebūtų ilga, bet vis-gi iki ji gyvuotų rustusis Vatikano senis galėtų atsigerbt už nevieną savo igėlą.

Rodytųs, kad po pastaramjam bažnyčios žvėriškumui Ispanijoje kuningai Europoje ir Amerikoje, kur tas darbas esti nupeikiamas žodžiu ir darbu, turėtų gėdyties stoti parapijonų akysun ir kartoti nesąmones apie mūsų šventąją bažnyčią. Jie nesigėdi: tokie atsitikimai yra priimami už dievišką tvarką bažnyčios historijoje. Bažnyčia, kuri užlaikė Inkviziciją ir degino mokslą vyrus, nesusitepa pritardama Ferrero nužudymui. Nė-gi tikinčiųjų dvasia nesirūpina. Tik žmogus, matantis svajone esant, būk karaliai ir popiežija neužilgo griūs, ir atjaučiantis tai, kas atsitinka, negali susilakyti nepasiklausęs: Kas bus tolesnėji auka?

Jonas Šliupas.

Liaudies Dainiui.

Pavestos R—ui.

Dainomis dvasių apkalk,
Liaudį iš miego prikalk,
Širdį ir sielą suprask,
Meilės galybę atrask!..
Ir į gražybės nuskrisk
Laimės nors krislą išvysk..
Liaudies poete brangus,
Tavo idejos nežus!

* * *

Užsalo upės, pievos, miškai,
Sniegu apdengti baltuoju laukai;
Bet tavo jausmas gal neužšals,
Gal jaunuomenės dvasių sukels.

Jovaras.

Prof. Michailo Dragomanov.

ROJUS ir PAŽANGA.

Versta iš trečiosios rusinų kalboje laidos.

(Sekantįs straipsniai.)

Senovės žydų mintis apie jų busimą rojaus viešpatystę.

Žydai buvo nedidelė tautelė, gyvenusi Palestinoj, Azijoje. Aplinkui jų gyveno irgi nedidelės tautos, kalbėjusios veik ta pačia kalba, ką ir jie. Apie 1000 metų prieš Kristų žydams pasisekė, Saului ir Dovidui viešpataujant, užkariauti kaimynus ir sutverti nemažą viešpatystę. Dovidas įrengė tai viešpatystei sostvietę Jeruzolimoje; ten jis pastatė tvirtapilį ant kalno Sion, paskui jo sūnus Salomonas subūdavojo ant to kalno bažnyčią žydų dievui Jahvei, arba, kaip ją dabar žydai vadina, Jehovai. Perteklus Salomono viešpatavimas buvo žydams labai sunkus; jam pasimirus didesnė žydų dalis sukilo prieš jo sūnų ir įsisteigė naują viešpatystę ir vadinosi Izraeliai. Mažesnė dalis apsiliko prie Salomono sūnaus ir pasilaikė vardą Judejų. 720 m. prieš Kristų Izraeliaus viešpatystę apgalėjo Assirijos karaliai ir pavergė didelę žydų tautos dalį, o 588 m. prieš Kristų Babilono caras pavergė sau Judejų viešpatystę, išgriovė Jeruzolimą ir išardė bažnyčią, kurią vadino Dievo namu, ir žydus paėmė vergijon į savo šalį. 538 metuose prieš Kristų Babilono kuningų dalis užkviėtė pas save viešpatauti Persijos carą Kyrą, kuris leido žydams sugrįžti iš vergijos savon žemėn ir išnaujo pastatyti Jeruzolimoje bažnyčią. Nors nemaža žydų apsiliko Babilonijoj, vienok daug jų sugrįžo į Jeruzolimą.

Žydai, begyvendami po Persijos carų valdžia, jau nebeturėjo savo svietiškos, karžygiškos viešpatystės; juos valdė Jeruzolimos bažnyčios vyskupai. Taip pat buvo ir paskui, kuomet Persijos viešpatystę užkariavo graikai po vadovystę Makedonijos karaliaus Aleksandro (320 metuose prieš Kristų), ir paskui, kuomet, Aleksandriui pasimirus, jo viešpatystę padalino tarp savęs jo generolai ir įsteigė naujas viešpatystes, su panašiu graikams rėdymo būdu — aigyptijinę ir sirijinę, prie kurios priklausė ir Babilonas. Žydai tapo tų sugraikėjusių viešpatysčių pavaldiniais, išpradžią Aigpto, o paskui Sirijos-Babilono. Aigpto valdonai buvo prielankūs ir par tai daugelis žydų atsikraustė į šią šalį; čia jie pralobo iš vertelgystės ir net pasistatė bažnyčią. Aigvpto žydams išversta jų šventi raštai į graikų kalbą, nesa jie jau maža tesuprato savo seną žydišką kalbą. (Nuo to laiko sugraikėję žydai ėmė vadinti savo šventraštį Biblija, kas iš graikiško reiškia — kningas). Palestinoje irgi daugelis žydų sugraikėjo, sugraikėjo net ir Jeruzolimos vyskupai. 167 metuose prieš Kristų Sirijos ka-

ralius panorėjo taip sugraikinti žydus, kad išnaikinti podraug ir jų tikėjimą, ir įsakė laikyti Jeruzolimos bažnyčioje pamaldas vyriausiamjam graikų dievui Zeusui. Prieš jį sukilo dalis žydų po vadovystę tūlos kuningų giminės, pramintos Makabejais. Pasidėkavojant nesutikimams Sirijos karalių giminėje ir nesutikimams tarpe Aigvpto ir Sirijos valdonų, Makabejams pasisekė atimti nuo sirų Jeruzolimą ir bažnyčią ir įrengti viešpatystę, kurios karalius buvo vienkart ir augščiausiuoju kuningu arba vyskupu.

Nepoilgam ta viešpatystė turėjo pasivergti romėnams. Pastariejie karaliai iš Makabejų giminės buvo neišmintingi ir negeri, ir žydai jų nemylėjo. 40 m. prieš Kristų žydų viešpatystę paglemžė į savo rankas paskutinio karaliaus iš Makabejų giminės generolas, Irodas, net ne žydas iš kilmės jis labai buvo nuolankus romėnams, norėjo pastatyti Jeruzolimoje bažnyčią ir žydų Dievui, didesnė už senąją. Žydai nemylėjo Irodo, kaip netikusio valdono ir svetimtaučio. Po Irodo ėmė viešpatauti jų žemėje Romos viešpatystės įrėdniai ir žydams virto da blogesnė gadynė. Jie pradėjo kelti maištus prieš romėnus, ir romėnai už tai, 70 metuose po Kristui, išardė Jeruzolimą, daugelį žydų išsivedė vergijon ir pardavinėjo juos, kaipo vergus; nemaža žydų pasiskleido po plačią Romos viešpatystę. Nuo to laiko žydai nebeturi savo žemės, ir gyvena vis svetimose šalyse.

Tas viskas reikia atminti, idant suprasti tą, kas yra parašyta šventose žydų kningose, kurias ir krikščionis laiko *Dievo Žodžiu Senojo Įstatymo*, ir taipgi idant suprasti krikščionybės apaštalų surašytas kningas, arba Naują Įstatymą.

Žydų kuningai, subūdavoję, Persijos valdžiai pavelijus, Jeruzolimoje antrą bažnyčią ir bevaldydami iš tos bažnyčios naujas žydų minias, su pagalba kitų mokačių rašyti žmonių, pamaži surašė senus ir naujus žydų papročius į įstatymų kningą, į kurią pridėjo ir savo mintis apie Dievą, žmones ir valstybę. Tas įstatymas buvo jų paduotas, kaipo Jehovos žodžiai, kuriuos senovės laikuose papasakojo pranašas Maižius; iš tų raštų, žydų mokslinčiai mokino, kad žydai pragaišinę didelę Dovidą viešpatystę tik par tai, kad tos viešpatystės karaliai ir žmonės neprisilaikė Maižiaus įstatymų ir garbinę svetimus dievus. Už tą Dievas-Jahove neva ir nubaudęs žydus; bet ant galo jis susimylėjęs ir vėl atvedęs Jeruzolimon tuos žydus, kurie mėtavojo, ėjo su kuningais, ir Dievas padarysiąs juos da laimingesniais, jai jie prisilaikysią Dievo įstatymų, kuriuos jiems skelbia kuningai ir pranašai.

Reikia pasakyti, kas tai buvo pas žydus da žmonės, kuriuos mes vadiname *pranašais*.

Iš pradžių žydai vadino tuos žmones *matančiais*; jie panėšėjo į mūsų žynius, kurie gali neva žinoti, kur dingo pražuvęs daigtas, kurie gali stebūklingais būdais gydyti ligas ir tam panašiai. Tokie žmonės pas žydus susirinkdavo kartais krūvon, meldavos dievui, giedodavo ir prie to žaisdavo ant muzikaliųjų instrumentų, šokdavo ir taip įsikarščiudavo, kad kaž ką šūkandavo

ir kartais puldinėdavo ant žemės, kaip ligoniai. (Apie tą kuopuikiausiai galima sužinoti, perskaičius pirmą Samuelio kningą, perskirmas IX, eil. 1—14, persk. X, eil. 5—6, 9—16, persk. XIX eil. 20—24).

Tuos tai šūkavimus pavadino žodžiu, kuri išguldyta į graikų kalbą, o paskui ir į mūsų, visai neteisingai pranašauti, nesa žodis pranašas (prarakas) žydiškoje kalboje reiškė: tas, kuris šūkauja. Žydai manė, kad tie šūkavimai pasiekia Dievą greičiau, negu paprasta kalba, kad tais šūkavimais Dievas par savo pranašų lūpas išreiškia savo valią. Su laiku atsirado pas žydus tokie pranašai, kurie sudėjo savo šūkavimus į ilgas eiles ir ant galo pradėta surašinėti jas į kningas. Kaikurias tų kningų surinkta į krūvą, į žydų Bibliją, ir dabar mes vadiname jas pranašų kningomis.

Tose kningose pranašai kalbėjo Dievo vardu, mokino įstatymų, baidė Dievo bausmėmis tuos, kas nesiklauso jų mokslo, žadėjo Dievo vardu dovanas klausantiems, prie to bandė atspėti laimingus ir nelaimingus atsitikimus, kokie atsitikdavo su žydais seniaus, užsi-puldinėjo ant tolaikinės tvarkos ir pranašavo ateitį, sumaišydami būsimus dalykus su esančiais. Nauji pranašai perrašinėdavo tokius senus raštus, pridėdami prie senų dalykų naujus, arba rašydavo visai naujas kningas senų pranašų vardu. Partai dabar sunkoku yra priderančiai suprasti pranašų kningos, kurios surašyta į Bibliją; sunku, paveizdan, suprasti, kur yra kalbama apie tikrus senai apsirėiškusius atsitikimus žydų viešpatystėse, kur kalbama apie vėlybesnius atsitikimus, o kur išmįslyta, kaip pasaką, idant ja mokinti žmones įstatymų, kuriuos pranašai skelbė Dievo įstatymais.

Mes šič minėsime tik apie tai, kas yra žydų pranašų kningose sako-na apie būsimą žydų viešpatystę.

Nors po persų ir sugraikėjusių Aigypto karalių valdžia žydams gyvenosi neblogiausia ir jie gyveno visgi ramiai, vienok jiems buvo skaudu atsiminti apie savo neprigulmingą senovės viešpatystę Dovid laikuose, ir ta viešpatystė atrodė jiems ir didesnė ir garbingesnė, negu ji buvo ištikrųjų. Žydai nenustojė vilties, kad ta viešpatystė bus jiems sugražinta iš Dievo valios. Laikuose gi, kuomet žydai kovojo su Sirijos karaliais ir pateko po romėnų valdžia, žydų atsiminimai ir viltis virto karštesnė ir gyvesnė. Paskui net ir tai, kad po persų ir sugraikėjusių Aigypto karalių valdžia žydai gyveno ramiai, kaip ir kiti aplinkui jų, žadino minti, kad taika yra geresnė už karę. Tad šu didesne neapykanta jie atsimindavo apie senovės savo priešus, Assirijos ir Babilono karalius, išžūdžiusius daugybę svieto. Su laiku žydų raštininkai ėmė mąstyti, kad, kaip vėl sugriš Dovid karalystė, tai nebūsianti tokia kraugeringa, kaip Assirijos ir Babilono karalystė, bet taiki. Matydami neteisybę draugijiniame gyvenime, žydų raštininkai turėjo viltį, kad būsimoje Dovid karalystėje nebus to viso ko ir kad valdžia bus teisinga.

Taip tikėjosi pranašų kningų rašytojai, kad visame pasaulyje nžviešpataus taika ir teisybė, jai naujoje

viešpatystėje užviešpataus jų Dievo Jehovos įstatymai. O tą Dievą žydai ėmė laikyti viso pasaulio Dievu nuo to laiko, kaip Persijos karalius Kyras užkariavo Babiloną ir pavelyjo žydams sngrįžti iš Babilono nelaisvės į gimtinę tėvų šalį; žydai matė tame, kad jų Dievas rėdo ir kitas šalis: Babiloną, Persiją, visą pasaulį. Tokios mintys apie vieną, ar bent vyriausįjį, visasvietinį Dievą atsirado pas tūlas kitas tautas dar anksčiau, negu pas žydus, paveizdan pas aigyptėnus, babilonus, persus, graikus. Žinoma, kiekviena tauta tą visasvietinį Dievą vadino savaip.

Kaip žydai sugrižo iš Babilono savo tėvynėn, jų apšviestiesni žmonės ėmė tikėties kuomet nors visos tautos priimsiant jų tikėjimą, kuris užsilaiko jiems, pasidėkavojant Babilono karalystės nupuolimui. Tą viltį paremdavo ir tas apsirėiškimas, kad ištikrųjų ir visur, kur buvo apsigyvenę žydai, ir Palestinoje, kur nuo graikų karalių laikų apsigyvendavo svetimtaučiai, daugelis svetimtaučių priėmė žydų tikėjimą.

Su tokiomis naujomis mintimis pranašų kningų rašytojai daug parašė tikrai gražių, žmoniškų raštų apie būsimą žydų karalystę, nors nemaža parašė ir bjaurių žodžių neapykantos į žydų tautos priešus ir į tokius žydus, kurie gėdyjasi savo tėvų papročių ir kuninginių įstatymų.

Pranašo Joilo kningoje pasakojama, kaip svetimtaučiai užpuldinėje ant žydų ir skersai apspietę laukus. Tą daleidęs Dievas-Jehova, kad žydai mėtavotų ir grižtų prie jo įstatymų. O kaip jie atsimėtavos, tai užstosianti *Jehovos diena*: saulė aptemsianti, mėnulis pauraudonuosis ir Jehova imsis teisti tautas, kankinusias žydus, pavesias jų vaikus ir merginas žydams, idant šie parduotų juos kitiems, ir išnaikinsias tų tautų laukus.

Įdomiausie pasakojimai apie Jehovos teismą tautų ir apie būsimą žydų karalystę yra randami kningoje, kuri vadinasi kninga Izaiošiaus pranašo ir kuri, pagal teisybę, yra pranašų užrašų rinkinys, surašytas įvairiuose laikuose ir įvairių žmonių. Viename tų užrašų Jehova yra nupieštas karžygiu. Pranašas klausia jį: „Kodėl tavo rūbai taip raudoni, kaip kad būtumei maigęs vynuoges vynospaudėje?“ *) „Tataigi, atsakė Jehova, aš maigiau spaustuvus pats. Aš mindžiojau žmones savo rūstybėje, aš spaudžiau juos savo užsidegime, aš išsunkiau jų kraują ant žemės“ (Izaiošius, pers. 63, eil. 1—6). Toliaus toje pat kningoje pasakojama, kaip Jehova lekia, tarsi audra, ugnyje, su kardu, teistų tautų (persk. 66, eil. 15—16), o dar toliau pasakojama apie tai, kaip Jehova išaugštins pasaulyje tuos žydus, kurie mėtavos, ir kaip nubaus tuos, kurie nepri-silaiko jo įstatymų. Jehova sako: „Ateis laikas, kuomet aš surinksiu visas tautas, te jos pamato mano garbę... pasiūsiu pasiuntinius pas visas tautas, kurios iki

*) Šventraščio citatos nevisur bus paduotos pilnai, in extenso, bet tik jų prasmė. (Vertėjas)

šiol neįtę apie mane—ir jos apskelbs mano garbę tautoms ir atves iš visų svetimų šalių jūsų brolius (žydus), kaip dovaną man, Jehovai: ant arklių, ant vežimų, ant nešamų kedžių, ant mulų, ant kupranugarių pas mano šventą kalną, paz Jerolimą. Iš jų aš išsirinksiu sau kuningus. Ir kaip stovi po mano akių naujas dangus ir nauja žemė, kuriuodu aš sutvėriau, taip ir jūsų giminė gyvens nuo mėnesio iki mėnesiui, nuo subatos iki subatai (t.y. amžinai). Visi žmonės ateis pasiklonioti jums, o išėję (iš Jerolimos) pamatys lavonus žmonių, prieš mane nusidėjusių, nesa jų kirmėlę nemiršta, ir jų ugnis neužges ir jie bus bjaurybė visiems.” (Persk. 66, eil. 18—24)

Pastarieji žodžiai reiškia, kad lavonai nepaklusnių Jehovos įstatymui žmonių pasiliks nepalaidoti palei Jerolimą, ir kirmėlės es juos, bet nesunaikins. Paskui krikščionių mokytojai išaiškino šituos žodžius taip, kad čia neva kalbama apie pragarą, kur ugnis degins nusidėjusių lavonus; o apie kirmėlę pasakė, kad tai yra atsiminimas apie nuodėmes, kuris es nusidėjusių dūšias. Ta luoma palei Jerolimą, kur, anot pranašo apreiškimų, turėjo gulėti neužkasti lavonai žydų tautos priešų, buvo vadinama žydiškai *ge-Ginna*, Ginnomo luoma, arba atkalmė; krikščionys padarė iš to graikišką žodį *geenna*, prie kurio pridėjo žodį *ugninė*, ir ta *geenna* pradėjo reikšti pas juos pragarą, kur yra kankinami po Dievo teismui nusidėjėliai. Tad tuo štai žodžiu, kuris, teisybę pasakius, nieko nereiškia, nes pasidarė iš iškraipymo dviejų žydiškų žodžių, — dabar visų krikščionių kalbose yra vadinamas pragaras.

Vėlybesni žydų mokytojai rabinai, o paskui ir krikščioniški mokytojai taip aiškino visą šventraštį, ir tokiu būdu mūsų kuningai aiškina jį ir lig šiai dienai, — ne taip, kaip tą daro svietiškiejie mokslinčiai.

Svietiškiejie mokslinčiai paima kiekvienos knigos žodį sąryšyje su visa kninga ir prieina prie žinios, kokiose apystovose ir kokių laiku tapo parašyta kninga, kokias turėjo pažiūrės žmogus, kuris tą kningą parašė. Kuningai-gi, beaiškindami šventraštį, išėina iš to uždėjimo, kad biblijinės kningos yra Dievo žodis, ištartas ant visų laikų ir amžių, ir prie to ir išrenka iš tų kningų atskirus šmotelius, arba sakinius, be jokio sąryšio su visa kninga, ir pritaiko juos prie savo pažiūrų. Tokiu būdu kiekvienoje kningoje galima surasti viską, kas tik kam tinka.

Kitoje pranašo Izaiošiaus kningos vietoje aiškiau pasakojama apie tai, kaip Jehova išaugštins žydus tarp kitų tautų. Jehova sako į Jerolimą, žydų tautos sostavietę:

„Svetimžemiai vėl išbūdavos tavo sienas ir jų karaliai ateis tarnauti tau, nes aš rūstybėje savo užgavau tave, o malonėje savo susimylėjau ant tavęs. Tavo vartai bus visada atdaryti; dieną ir naktį nebus uždarami, idant įleisti į miestą svetimų tautų turtus ir svetimų žemių karalius, vedamus tau, kaip nelaisvius. Nes aš jos pražus, tos tautos ir viešpatystės, kurios nepano-

rės tau tarnauti! Libano (miškų ant Libano kalnų, palei žydų žemę) gražybė ateis pas tave; eglės, jovarai ir pušis ateis sykiu padabinti pašvęstą man vietą (Jerolimos bažnyčią), idant aš suteikčiau garbę tai vietai, kur mano kokos ilsisi. Tave pamynusiųjų sūnus ateis pas tave pasikloniotų ir tie, ką keikė tave, nusilenks prieš tavo kojų kulnis... Tu žįsi visų tautų krūtis ir karalių krūtynės auklės tave, — ir tu pripažinsi, kad aš, Jehova, aš tavo išganytojas, tavo viešpats. Aš auksą į vario vietą, ir sidabrą į geležies vietą tau atgabensiu, ir varį į medžio vietą, ir geležį į akmens vietą. Vyriausiuoju ant tavęs aš pastatysiu taiką, o urėdininku — teisybę. Nebus girdėti prispaudimai tavo žemėje, nei nuostolio ar pagadinimo tavo rubežiuose. Tavo mūrai bus vadinami išganymu, ir tavo vartai — liaupse. Ne saulė švies tau dienomis, ne mėnulio skaistumas naktimis, bet Jehova bus amžina tavo šviesybė ir tavo Dievas bus tavo garbė“ (Izaiošius, persk. 60, eil. 10—21) Kiek toliau toje pat kningoje Jehova sako į žydus: „Svetimtaučiai stovės jūsų kaimenę beganydami ir svetimi žmonės bus jūsų laukininkai ir vyno daržininkai, o jūs būsite Jehovos kuningai, ir jums vadins kiti jūsų Dievo tarnais ir valgysit svetimų tautų gerybę ir jų šlove pasigersit — už jūsų apjuoką gausite dvigubą atlyginimą“ (Persk. 61, eil. 5—7).

Toliau štai kaip stebūklingai yra nupiešiama būsima žydų karalystė. Jehova sako:

„Stebėkites, aš sutvėriau naują dangų ir naują žemę; apie praeitį nei užminties nebus... Stebėkites, aš sutvėriau Jerolimą, pilną linksmybių, ir gyventojus jos — žmones džiaugsmingus, ir aš pats noriu džiaugties iš Jerolimos ir turėti smagumą, žiūrint į savo tautą.“

„Ten nebebus girdėti verksmo, nei raudojimo; ten nemirs nei naujai užgimęs kūdykis, nei seniai prieš laiką nemirs; vaikučiai mirs šimto metų sulaukę ir tik po šimto metų bus prakeikiami nusidėjėliai. Kas ten subūdavos namą, tas ir gyvens jame, kas pridiegs daržą, tas valgys jo vaisius... Mano tautos amžius bus ilgas, kaip medžio amžius, ir mano išrinktųjų rankų darbas užsilaukys prie jų. (Patėmykime, kad šių kningų surašymo laikuose žydai dar neturėjo nuomonės apie žmogaus dūšios nemirtinumą, nei apie atlyginimą ir bausmes po mirčiai; už augščiausią žmogaus laimę laikyta tuokart, kaip galima spręsti iš tik ką privestų žodžių, ilgą amžių ant žemės ir suvartojimą savo darbo vaisių.) Vilkas ir erytis ganysis drauge, liūtas es šiaudus, kaip jautis, ir žaltis valgys žemę. Jie nedarys niekam blėdies, nei neskriaus nieko ant mano švento kalno“ (Siono, ant kurio pastatyta Jerolima). (Persk. 65, eil. 17—25).

Tokios mintys dar aiškiau yra išdėstytos pirmame minėtos Izaiošiaus kningos perskyrime, tik su ta atmaina, kad ten rojaus gyvenimas yra prižadamas ne vieniems tik žydams, bet visoms tautoms, kurios priims žydų tikėjimą.

„Prie galo dienų (šio pasaulio) bus taip, kad Jehovos namo kalnas pasikels, kaip visų kalnų galva ir iškils augščiau už visas viršūnes.— ir visos tautos nubėgs ten, žmonių kuopa ateis ir tars: „eikime, užeisime ant Jehovos kalno, į Jokūbo Dievo namą, te jis pamokina mumis vaikštinėti jo takais!“ (Patėmytina, kad žydų eilėse viena mintis būdavo išreiškiama dvejopu būdu. Tas kuopuikiausiai matosi psalmėse). Nes iš Siono ateis mokslas ir Jehovos žodis iš Jerozolimos; jis bus tautų teisėjas ir daugeliui tautų išduos nuosprendį. Ir jos kals iš savo kardu žambriams nuoragus, o iš savo durtuvų daržinius peilius. Viena tauta nesiims kardo prieš kitą ir jos nebepažinos jau karės.“ (Izaišius, prsk. 11, eil. 1—4 ir pas pranašą Mikeą, persk. 4, eil. 1—4). Kiek toliau, panašus rojaus gyvenimas yra prižadamas tuokart, kuomet atsinaujins Dovidio karalystė.

„Ir rykštė išsprogs iš kelmo Izai (Dovido tėvo), ir želmuo atžels iš jo šaknies; ilsėsis ant jo Jehovos dvasia, išminties ir proto dvasia, spėkos ir patarimo dvasia, dvasia žinios ir baimės prieš Jėhovą; jo kvėpavimas bus baimė prieš Jėhovą; jis neteis iš paviršutinių išžiūrėjimų, nei nebaus iš girdėjimo, bet teis silpnesniuosis pagal teisybę ir baus sulig užsitarnavimo žemės pavargėlius. Jis plaks šalį savo burnos rykšte (žodžiu) ir sapo lūpų kvapu išžūdys Dievo nesibijančius, ir teisybė bus perjususi jo strėnas. Tuokart vilkai gyvens prie eryčių ir pantera atguls prie ožyčių; jaunas jautis, jaunas liūtas ir sotus avinas gyvens drauge, karvė ganysis šalyje meškos ir jų vaikai gulės drauge, ir liūtas es šiaudus, kaip jautis. Ir žindomas kūdykis žais prie angių urvo, mažas vaikutis įkiš savo ranką į baziliškio urvą“ (baziliškais — driežas, kuri manyta esant nuodingu). (Persk. 11, eil. 3—9)

Pranašų kningos ne vienodai pasako apie tai, po kieno vadovyste užstos rojaus karalystė: vienos sako (kaip matosi iš augščiau paminėtų žodžių) apie Dovidio ainio karalystę, kitos apie karalystę paties Dovidio, kuri Dievas prikels iš numirėlių; trečios sako Dievą viešpatausiantį. Verta atkreipti ypatingą atyda į tai, kaip yra nupiešiama būsimoji žydų karalystė pranašo Danielio kningoje, parašytoje apie 160 m. prieš Kristų, laike žydų sukilimo prieš sugraikėjusią sirų valdžią. Toj knigoj pasakojama tarp kitko, kad Danielis pamatęs keturis baisius žvėris, išeinančius iš jūros, o paskui prieš Dievą, sėdintį seno žmogaus pavydale, sustojo žmogaus sūnus, arba žmogus; senas žmogus davęs tam žmogaus sūnui „valdžią, garbę, viešpatystę ir visas tautas“. Visos tautos, sakoma toliaus toje knigoje, tarnaus jam, ir jo karalystė niekadės nebus išardyta. (Danielis, persk. 7, cil. 1—14)

Kaip matosi iš tolimesnio tos pat kningos aprašymo (persk. 8), keturi žvėris reiškia keturias karalystes, buvusias Azijoje ir valdžiusias podraug ir žydus, ir paskutinę jų — graikų viešpatystę; o „žmogaus sūnus“ tai žydų tauta, kurios viešpatavimas prasidėjęs nupuolus graikiškamjam ir bus amžinas. Paskui krikščionis pritaikino šiuos Danielio kningos žodžius prie Jezaus Kristaus.

Da reikia atminti, kad kuomet pasibaigė ir ta žydų viešpatystė, kurią buvo įrengę Makabejai, tai žydai pradėjo laukti būsimos viešpatystės su valdonu, vadinamu Karalius Messija, arba graikiškai Kristos, o mūsų kalboje Pateptasis. Tas žodis yra vartojamas ir žydų biblijoje, bet ten jis yra pritaikinamas prie kiekvieno žydų karaliaus, arba vyriausiojo kuningo (Samuelis, kninga I, persk. 2, eil. 10; Psalmė 2, eil. 2) ir syki net prie svetimžemio Persijos valdono Kyro (Izaišius, persk. 45, eil. 1), nesa pas žydus buvo paprotys pilti truputį aliejaus ant galvos tai žmogystei, kuri buvo renkama į vyriausiuosius. Kuomet pasibaigė žydų karalystė po romėnų valdžia, tad žydai ėmė kviesiti būsima rojaus karalystę, kurios jie laukė, karalystę Messijo - Kristos'o. Taip tatau tas žodis naujoje savo prasmėje perėjo į vėlybesnes žydų ir krikščionių biblijines kningas, ir kasdieninėje žydų kalboje, romėnams viešpataujant ant žydų, buvo nuolat vartojami, kaip žodžiai vienodos reikšmės, sekantys išsireiškimai: *Dievo karalystė, Dovidio sūnaus karalystė, Messijos arba Kristaus karalystė.*

Ant galo reikia išaiškinti da viena ištrauka iš pranašų kningų. Ši ištrauka išpradžių neturėjo nieko bendro su tikėjimu į būsima Messijo rojaus karalystę, bet vėliau žydai ir krikščionis išaiškino ją taip, kaip joje ištikrųjų ir būtų kalbama apie tą karalystę. Tai ištrauka iš Ezekielio pranašo kningos.

Pranašas kalba apie svarbų visoms biblijinėms kningoms dalyką, būtent apie tai, kaip assirai ir babilonai išardė žydų viešpatystes ir kaip paskui Jėhova, susimylėjęs, atnaujino viešpatystę Jerozolimoje — bet, kaip paprastai pranašų kningose, pranašas kalba apie tai, kaip apie būsima, senai išpranašautą dalyką. Tarp kitko ten kalbama šiaip:

„Jehovos ranka atėjusi ant manęs išvedė mane vėjuje *) ir pastatė mane į platų lauką, pilną kaulų... jie buvo labai išdžiūvę. Ir jis tarė man: „tu, žmogaus vaike, ar gali atgaivinti šiuos kaulus?“ Ir aš tariu: „Viešpatie, Jėhova, tu tai tikrai žinai!“ Ir jis tarė man: „šūkauk (pranašauk) ant šitų kaulų ir tark jiems: jūs išdžiūvę kaulai, girdėkit Jehovos žodį! Taip taria Viešpats Jėhova apie šituos kaulus: štai, aš dvasią į jumis įleisiu, kad atgytumėt, aš jums duosiu gįslas, ir mėsa jums duosiu užaugt, ir oda apvilksiu, ir kvapą įkvėpsiu į jumis, kad vėl gyvi būtumet ir ištirtumet mane esant Jėhovą.“

„Ir aš šūkavau, kaip man buvo paliepta ir štai užimas radosi man bešūkaujant, ir štai susijudino anie kaulai, ir štai užaugo ant jų gįslas ir mėsa, ir jis atraukė juos oda; bet kvapo juose dar nebuvo. Ir jis (Jėhova) tarė man: „Pranašauk vėjui! šūkauk, žmogaus sūnau, vėjui ir tark jam: taip taria Viešpats Jėhova: vėje, atėik šeu iš keturių vėjų, ir pūsk į šituos numirėlius, kad vėl gyvi būtų“ (senovės žydai manė, kad tai, ką dabar vadiname žmogaus dūšia, yra arba

*) Žydų kalboje vienu žodžiu vadinta du dalyku, būtent vėją ir dvasią.

kraujas, arba kvėpavimas, oras, — per tai ir čia šaukiama dvasia-vėjas iš keturių vėjų. Mintį apie dūšią, kaip apie bekūnį, nematerijalinį dalyką, ir apie tokį pat Dievą žydai pasiskolino nuo graikų vėlybesniuose laikuose). „Ir aš pranašavau, kaip jis man buvo paliepęs. Tad įėjo kvapas (arba dūšia) į juos ir jie vėl gyvi buvo ir stojos ant savo kojų. Ir jų buvo labai skaitlinga minia.

„Ir jis tarė man: tu žmogaus sūnau, šitie kaulai yra tai visa Izraelio giminė. Štai, dabar jie sako: 'mūsų kaulai yra išdžiūvę ir mūsų viltis prapuolusi ir mės dingome!' Todėl pranašauk jiems ir tark: Taip kalba Viešpats Jehova: žiūrėkite, aš jūsų kapus atversiu ir iškelsiu iš jų jumis, savo žmones, nuvesiu jumis į Izraelio žemę ir patirsit, kad aš esu jūsų viešpats Jehova.... Ir aš savo Dvasią į jumis įkvėpsiu, kad jūs vėl gyvi būsit ir įstatysiu jus į jūsų tėvynę, ir patirsit, jog aš, jūsų Viešpats Jehova, kaip pasakiau jums, taip ir padariau". (Ezekielis, persk. 37.).

Čia kuoiškiausiai yra kalbama apie atnaujinimą žydų minių po vergijai. Bet paskui pas žydus atsirado mintis, tur būt nuo persų paimta, kad kuomet-nors, kaip užstos jų rojaus karalystė, prisikels iš numirėlių žydai—teisingieji amžinai garbei, netesingi—amžinai apjuokai. (Pirmiausiai ta mintis buvo išreikšta pranašo Danielio knigoje, persk 12, eil 1). Pamaži ir paminėtoji Pranašo Ezekielio kningos vieta pradėta aiškinti taip pat, ir daugelis žydų ėmė tikėti sulauksią prisikėlimo iš numirėlių, kuomet ateis Messijo karalystė. Saip tikėjo tie rašto pramokę žydai, kuriuos vadinta *farizejais*, arba *atsiskyrusiais*; jie taip vadinta dėlto, kad jie norėjo atsiskirti nuo visų žmonių uoliu prisilaikymu bažnyčios įstatymų ir apeigų, tuo tarpu kiti, vadinami *sadukejais* (nuo vardo Sadoku, įžimios kuningų giminės), kurių buvo daug itin tarpe žydų kuningų, laikė tikėjimą į numirėlių prisikėlimą ir dūšios nemirtinumą naujiena, kurios nepažinojo nei senas įstatymas, nei senesnieji pranašai (pranašo Danielio kningos žydai nelaike pranašų kningų tarpe). Tokie nesutikimai iškilo tarpe farizejų ir sadukejų itin prieš Kristaus gimimą ir atsiradimą krikščioniškojo tikėjimo, kuris perėmė nuo farizejų mintį apie numirėlių prisikėlimą.

Jai sulyginti augščiau privestas žydų mintis apie būsimą rojaus žydų karalystę su persų mintimis apie būsimą rojų, tai aiškiai matoma ir panašumas ir skirtumas. Apie panašumą nedaug kas tėra sakyti, jis matosi aiškiai. Iš skirtumų mes nurodysime svarbiausius: persų pasakojimuose kalbama daugiausiai apie gyvenimą viso pasaulio, kaip žmonių, taip ir ne žmonių, pas juos šviesaus bei gero Dievo priešas, kuris bus galų gale pergalėtas — yra tamsos dievas. Žydų-gi svajonėse kalbama daugiausia apie žmones, ypač apie žydus; čia priešai, kurie bus galų gale pergalėti, tai žydų tautos ir jų tikėjimo priešai. Štai kodėl žydų svajonės yra siauresnės, negu persų, nors užtai labjaus atkreipia atydos į drauginį gyvenimą ir par tai yra naudingesnės imaip sa žmonė.

Paskui žydai pradėjo patekti po įtekme svetimų apšviestensnių tautų. Taip jie perėmė nuo persų nuomonę apie Dievo priešą — velnią, atsiuntusį visam pasauliui mirtį ir negerovę; nuo graikų pasiskolino mintį apie nemirtingumą žmogaus dūšios, kaip svarbiausios žmogaus dalies, svarbesnės už mirtiną kūną, ir mintį, kad Dievas nėra tai panėši į žmogų esybę, nors ir tvirtesnė už jį, bet šviesi dvasia, ar protas, neturintis nei išvaizdos. Apart to kur kokia žydų tautos dalelė susimaišė su svetimtaučiais, ten ji pasiliaudavo tikėjusi į tą, kad kuomet nors žydai viešpataus ant kitų tautų.

Iš to visoko pamaži atsirado svarbios permainingos žydų mintyse apie būsimą rojaus karalystę. Tos permainingos galutinai jau apsiereiškė krikščioniškuose raštuose, rašytuose kaip tik prieš antrąjį Jeruzolimos nuopuolimą, 70 metuose po Kristui ir vėliau.

(Bus toliaus.)

Fragmentum.

Ateikš, mokiny, čia į krūmų pavėnią!
Ateikš, jai apniko juodasis liūdnumas,
ateikš, kad džiaugsmo 'par saiką' turėtum!..
Čia krūmų pavėnioj, šilkinėj žolelėj
kitoniškas ūpas, kitoki jautimai
apsiaus tavo sielą, ir mintyt galėsi...

Minėjau čia džiaugsmą par saiką...
Ir tai netiesa, mokiny!.. Apsižvalgę
plačiausia, gilybių naruosna įjė,
gilybių gilumą mūsų sielos gilybėms
saikuot pamėginę, ar sielos gilumą
kitokiais gilumais, patirsiva mudu,
kad nēr nei kraštų, kur galėtuva saiką
pridėti, ir saiko išpēt neįstengsiv...

Ag žinom — gilumas vadinama dugno
tolumas. Būtų tat ir dugnas ir kraštai.
Bet dugnas ir kraštas ir saikas ir mąstas —
žmonių, kurie visą būtybę temoka
ant savo trumpai nuregėto kurpalio
matuot, pramanytas yr daigtas... —

— — — — —
 Kurpalis žmogaus... Ir jisai, kaip mėlynė
 dangaus ir amžinas upių bėgimas,
 neturi ribų, jaigu jan pažiūrėtum
 taip pat, kaip į augantį rugį, į sriovintį
 vėją, į kilantį garsą žiūrėti
 išmokom.... —

— — — — —
 Kitoks jau kurpalis — trumpai nuregėtas,
 kitoks — nors dailės įvairiai apkaišytas,—
 nors daugel svajonių, nors aibė dyglių.
 Kaip žolė nurautoji nuo pievos—Tėvynės
 tarp jai svetimųjų dievams svetimiems,
 kaip ji mirtiniems, laikinai atneštoji,—
 toli jis nuo savo tikrosios būtybės,
 toli jis nuo Pievos—Tėvynės....

1908 m.

Kalėdų Kaukė.

V. K. Račkauskas.

BEGĖDIS.

(Vaizdelis.)

Tūloje parapijoje klebonavo kuningas Parševičė ir vargoninką laikė poną Dūdauską.

Apie tų dviejų žmonių būdus bei papročius nėra reikalo daug kalbėti. Užtektų pasakius, jog kuningas Parševičė žinojo, kad yra labai įžymi ypata, nesa gavo parapiją, yra klebonu ir daug kas jo bijosi; žinoma, jisai nežinojo apie tai, kad jis nieko nežinojo ir kad buvo paprastas žmogus, kaip ir kiti. Jisai klebonovo taip, kaip prideri: balsiai rėkė pamokslus sakydamas, kartais net ir apsiašarodavo; išpažinties beklausydamas dūksaudavo taip sunkiai ir balsiai, kad net karveliai, ant bažnyčios stogo sutūpę, nusimindvo; kuomet giedodavo mišias, ar egzekvijas, ar liberą, visados virpindavo koją; žmonės manė, kad klebonas serga kojos virpinimu, vargonininkas-gi žinojo, būk ponas prabaščius norįs, kad jo balsas būtų artistiškas drebantįs, bet apie tai jis niekam nepasakojo.

Dūdauskas-gi, kaip ir visi nelaimingi Lietuvos vargoninkai, kramtė vargą, mynė vargonų pedalus, birbino dūdas ir tylėjo. Vargonininkaudamas par ištissus trisdešimts metų, jis persitikrino, kad patarlė „tyla—gera byla“ turi savyje gilią filozofišką prasmę. Tai ir priėmė jis tą patarlę sau už taisyklę. Prieš kleboną lenkė sprandą, retai tedrįsdavo pabučiuoti jam ranką: visados tebučiuodavo rankove; kalbėdamas su pana A-

polonija, da jauna ir raudonveide klebono gaspadine, tryniodavo delnus, kai paprastai daro nedrąsus ir nusizeminantįs žmonės.

Jis buvo labai vienodaus būdo. Netik kad užpykti nemokėjo, bet ir užsikarščiuoti nesugebėtų; iš šalies žiūrint į jį, galima būtų užtikrinti, kad jo ir daili mergina neišvestų iš to keisto vienodumo. Greta tos ypatybės jis turėjo da ir antrą — jis buvo labai tylus ir kantrus. Jai jam įkastų blauzdon ir perplėštų kelines kuris nors šunų, klebono lobį dabojančių, tad jis tur būti neužpyktų ir nesušuktų; nuspjautų, niekam nematant, ir tartų, niekam, žinoma, negirdint:

— Įkando, bestija... Na, ir didelė čia bėda! įkando—įkando, užgys... o kelinės galima užlopyti...

Nuo klebono šunų ginties jis nenorėtų.

— Kam čia ginties! — pasakytų jisai. — Da užgausi... o juk klebono šuo yra brangesnis už mano kelines, arba ir mano blauzdą... da iš vietos išmės. O kur eisi, vietos netekęs? Nors tas mano uždarbįs nekoks — iš ditkų nesukrausi sau lobių — vienok į mano vietą būriai žmonių atsirastų...

Pas kuningą Parševičę jam buvo gera. Betarūdaudamas pas jį par dvyliką metų, Dūdauskas pažino jį, kaip, nelyginant, penkis savo rankos pirštus.

Pakėlęs į kleboną savo akis, jis žinojo, ką klebonas mano, ar barsis, ar ne. Jai klebonas, eidamas iš savo kambarių — klebonas turėjo dešimtį kambarių, iš kurių du buvo panelės Apolonijos užimti]— į kancelariją, kurioje Dūdauskas rašydavo metrikas, giedodavo kokį nors Jeremijos trenų, tai vargoninukas, paglostęs savo uostus tardavo:

— Gerai, Dūdauskai... gerame „umore“...

Jai girdėdavosi iš tolimų kambarių verksminga melodija treno, prasidedančio žodžiais: „Cogitavit Dominus dissipare muros filiae Sion“, tai Dūdauskas, paščkėjęs ant kedės, nudžiugdavo:

— Domini filia!... Geriau ir nereikia!

Ta giesmė reikšdavo, jog klebonas yra taip gerame ūpe, kad jį galima be jokios baimės, drąsiu-drausiausiai, užkalbinti ir kad, kancelarijon atėjęs, ims juokuoti su Dūdausku ir kalbėti apie Dūdausko vestuves.

Klebonas tokiose gero, anot Dūdausko pasakos, „umoro“ valandose sakydavo į jį:

— Dūda, kodėl tu neapsivedi, a, panie bdzieju?.. Juk gera apsivedusiam! Pats ponas Dievas išmanė, kad vedusio gyvenimas yra geras, partai ir sutvėrė Adomui Jieva... Vesk, aš šliubą duosiu?

— Kas eis už manęs? — užklaudavo nuo kedės pasikėlęs Dūdauskas.

— Kas eis? Ar maža mergų ir našlių? Juk dabar tu zakristijono su...lus trynioji ir jo vaikus ant rankų nešioji... O apsivedęs — susilauksi savo vaikų, kurie tampys tave už uostų, bėginės po triobą, rėkaus!.. iuk gerai, panie bdzieju, a?

— Gal ir gerai, nežinau...

— Nežinau... Mulkis esi, panie bdieju, štai ką as tau pasakysiu. Ir kas iš tavo gyvenimo yra? Pase-nai pražilai, vienas apleistas, sustyręs, sprandą utėlės nuės! Vesk, aš tau išpiršiu...

— Tai jau kas žino...

— Štai imk Rugeliene, Dūda! Rugeliene, cha-cha-cha!, — užbaigdavo klebonas savo malonų ir re-tai teatsikartojantį pasikalbėjimą su Dūdausku.

O ta Rugelienė buvo visiems žinoma sena bobel-ka, baigianti šeštą kryželį, palaidojusi tris vyrus. To-li apielinkėje buvo pragarsėjęs Rugelienės vardas: jos liežuvio visi, kas gyvas, bijojosi, kaip kokios nelabos ligos.

Taip būdavo tuomet, kuomet klebonas pasirody-davo kanceliarijoje gerame ūpe; ant mėnesio atsitikda-vo tokios dienos dvi-tris, nedaugiau. Kitomis dienomis Dūdauskas girdėdavo iš klebono o kambarių piktus kran-kčiojimus ir riebius nuspjovimus. Tuokart Dūdausko kailis pašišiaušdavo, jis pats susitraukdavo į kamuolė-lį, kad tik mažesniu būti, mažiaus vietos užimti, ne-lysti, taip sakant, akysna. Tokiuose atvėjuose kliūdavo nabagni nuo klebono. Prisiklausydavo iki sočiai 'dur-nių', 'balvonų', 'nenaudėlių' ir kitokių malonių bei mandagių žodelių.

Partai ir tēmydavo į klebono veidą bei akis, stu-dijavo jo papročius pats to neįausdamas iki pat smul-kučių smulksmenų. Ir taip priprato prie savo būvio, taip susigyveno su tuo nualinto gyvulėlio padėjimu, kad nebegalėjo sugalvoti, ar gali žmogus kitaip gyven-tai reiškia gyventi be baimės, be klebono giedamų Jere-mijos trenų, be panelės Apolonijos ir be išjuokimų bei pasityčiojimų, kuomet klebonas būdavo ūpe. Tad ir stengėsi jis taip surėdyti savo gyvenimą, kad niekuomet neprisieitų kreipties į kleboną ar tai su kokiu prašymu, ar taip su kokiu klausimu.

Vienok sykį atsitiko taip, kad ponas Dūdaus-kis susikirto su klebonu ir taip susikirto, kad po mūšiu pats nežinojo, kaip tai viskas išėjo.

Klebonas Parševičė įvesdindavo visur, kur tik jam priseidavo klebonauti, šitokią tvarką: niekuomet nepaveld to vargonininkams sakyti, kiek jiems priguli nuo klebono algos. Apie tai nežinojo pats klebonas. Vienok dėl viso ko jis liepdavo jiems užvesti sau knin-geles, kuriose vargonininkai užsirašinėdavo, kiek ko-kią dieną buvo bažnytinių pamaldų ir kokios rūšies. Mėnesio pabaigoje pats klebonas surokuodavo jo knin-gelėje ir parašydavo kiek apmokėta už mėnesį.

Kas pertikrins kleboną? Juk klebonas yra tai šventa ypata!

Tatai ir Dūdauskui niekuomet neateidavo į gal-vą pertikrinti kuningo Parševičės užrašus. Būdavo ir taip, kad kartais gaudavo mėnesinės algos mažiau, ne-gu pats aprokuodavo prieš eisiant su kningele kleboni-jon; bet jis neatkreipdavo į tai jokios atidžios: pamo-davo ranka ir nuvarydavo šalin nedorą dvasią, šnabž-dėjusią jam:

— Kvailą ir kuningą peša... kvailą ir kuningą

peša...

Te jau sau! — atsakydavo Dūdauskas.

Gal jis būtų ir pabandęs pertikrinti skaitlines kningutėje, jai ne tai, kad jautė, jog iš to triūso nebus naudos: jai ir rastųsi kur klebono padaryta klaida, vis viena, Dūdauskas nieko nelaimės, nesa klebonui jis tos klaidos neparodys: netik Dūdauskas, toks nedrąsus ir tylus žmogus, bet ir daugelis kitų to nepadarytų.

Ir žinojo apie tas klaidas vien tik kningelės — mažos, apiplyšusios, apdulkėjusios ir pageltusios. Jai jos nebūtų pajudinta, jos būtų susilaukusios baisiausio teismo; o pajudino jas klierikas Petrėnas, viešėjęs pas kuningą Parševičę kalėdų laike.

Štai kaip buvo.

Kalėdų laike kuningas Parševičė iš sakyklos pranešė, kad jis išvažiuoja į pakurši, kad vyskupas jį už jo nuopelnus iškelias į geresnę vietą. Ar tikrai ta vieta buvo geresnė už tą, kurioje Parševičė buvo su Dūdausku — kas ją žino; bent taip klebonas sakė. O vienok piktas buvo, kaip koks širšunas. Tą ugnį pa-kurstė dar Dūdauskas.

Jai kas užklaustų jį, iškur pas jį atsirado tiek drąsos, tad jis patrauktų pečiais ir atsakytų:

— Ar aš žinau?

Dvasioje-gi jis nesykį sau išmetinėdavo:

— Ir kam aš parodžiau jam tas kningeles? Ne-būtų nieko žinojęs ir vikarui nebūtų sakęs. O dabar?

— Kiek, sako, moka tau už giedotines mišias? už egzekvijas? už pakasynas? ir traukia už liežuvio... O aš jam: šia, sakau, tiek ir tiek! O jis: tai tave, sako, klebonas prigauna!... Na, ar ne juokdarys: klebonas ir apgaudinės!

Petrėnas pavartė jo tas kningeles, pavartęs, pa-rokavo, parokavęs ir sako:

— Aš pasiimsiu ant kelių dienų su savim. — Pa-siēmė ir išėjo.

Kaip pasakė jam, kad jį klebonas prigauna, tai Dūdauskas pajuto, kaip jį kaž-kas perpylė šaltu van-deniu.

— Ne su geru jis tikslu... — mįslyjo sau, Petrė-nui išėjus.— Traukė už liežuvio, traukė... ir šia tau... da privirs košės, o srėbti priseis man!

Šiek-tiek nusiraminęs, sugalvojo, kad kol da Petrėnas nesuspėjo padaryti jam šunybės, verta pa-prašyti klebonas paliūdyjimo.

Nuėjo tad, pabučiavo rankovę ir laukia klebo-ną užkalbinant.

— Na — pradėjo klebonas, — ką-gi tu Dūda, pa-nie bdieju, uždūduosi? a?

— Aš norėčiau gauti paliūdyjimą...

— Kokį? kokį paliūdyjimą?

— Tai vadinasi, kad aš pas tamstą tarnavau, po-ne prabaščiau...

— Taip, taip... gerai. Tau reikia išduoti paliūdyji-mas, tu — geras žmogus; nors kartais tu ir kvailas, kaip bato aulas, bet tu geras: negeri, savo amatą gerai at

lieki ir pažįsti, esi tylus, lermų nekeli... Je, tu esi geras žmogus ir veliju, kad ir kiti klebonai turėtų tokius dūdininkus, kaip kad aš tave turėjau...

Gavęs paliūdyimą, šugrižo namo ir su pasiutimu ėmė skambinti fortepijaną. Jis turėjo ir tą silpnybę — o ji giliai įleido šakais į jo sielą.

Jis taip jau buvo pripratęs: ar koks susikrimitimas, ar tai koks gyvenimo nepasisekimas jį ištikdavo — tai fortepijanas būdavo jo geriausias ir ištikimiausias draugas. Dūdauskas išpažindavo jam visus savo skausmus ir visas sunkaus savo gyvenimo valandas jam papasakodavo. O tas negyvas daigtas, žmogaus rankų padarytas instrumentas gaudavo tuokart sielą: griaudžiai verkdamas, dejuodamas, guosdamas savo seną draugą; jis vienas, tas negyvas daigtas, fortepijanas, su pusiau persprogusia viršutine lenta, suprūsdavo Dūdausko jausmus daug geriau, negu koks ten Parševiče, nutukęs parap jos elgeta, ar kokia ten pana Apolonija.

Fortepijanui Dūdauskas pasiskųsdavo už 'durnius', 'balvonus', 'nenaudėlius' ir kitokius mandagius žodelius, kuriais gana tankiai pavaišindavo jį jo 'umoravas' ponas prabaščius; fortepijanui jis išdainuodavo savo švirią ir vientisą artistiškos širdies dainą: fortepijano balsai, susiliedami po Dūdausko pirštais į puikius akordus, rėsdavo sau tinkamą vietą nualintoje ir amžinai užtrenktoje vargšo krutinėje.

Tad ir dabar, beskambindamas ant savo mylimo instrumento, kurio neatiduočiau už visas pasaulio gerybes, jis papasakojo jam, kad, išvažiuavus Parševičei į naują vietą, jo, Dūdausko, likimas bus abejotinas; kad Petrėnas pasiėmė su savimi jo kningeles ir kad iš to gali išeiti nesusipratimai ir nesmagumai...

Ant rytojaus pasišaukė Dūdauską pas save kuningas vikaras, jaunas, geras neveiklaus gyvenimo, dar nesugadintas žmogus.

Dūdauskas rado tenai ir Petrėną. Ant stalo pamatė savo kningeles ir nutirpo:

— Tasgaties! — viena tik tą žodį pamįslyjo ir daugiau nieko nebegalėjo sugraibyti išgąsdintoje mintyje.

— Tamista Dūdauskai — pratarė kuningas vikaras; jis visados sakydavo tamsta, o ne tu, ir nevadindavo Dūda, kaip tai darė Parševiče. — Petrėnas — tęsė vikaras, — rodė man kningeles. Mudu pertikrinova jas už visą laiką, tai yra už dvyliką metų, ir suradova, kad klebonas yra tamistai kaltas du šimtu rublių su viršum... Štai sąrašas, kuriame mudu pažymėjova, kuomet ir kiek tamistai neda mokėta... Taksą aš ėmiau pagal parapijos įstatus...

Tą taręs parodė Dūdauskui lapą popieros, užrašytą skaičiais.

— Aš patariu tamistai, — tęsė toliaus vikaras, — pareikalauti nuo klebono tuos piningus... Nesi turtin-gas, prie to šelpi mokslą einančius sesers vaikus... Klebonas turtingesnis už tamstą. Na, kaip?

— Aš... aš nežinau... — Nedrąsiai prašneko Dūdauskas, vartydamas rankoje kepurę.

— Ko tamista nežinai?

— Nežinau, kaip reikalauti. Aš gavau paliūdyimą... man nieko nepriguli nuo pono prabaščiaus... būtų negražu reikalauti.

O dvasioje mįslija sau:

— Benenori jis įtraukti mane į pinkles?... Juk varnas varnui nekirs į akį!

— Priguli, kaip tai nepriguli! Mudu suskaitliavov... Rytoj klebonas išvažiuos, ir jai tamista nepasinaudosi proga ir laiku, tai tiek ir tematysi ta, kas pagal teisybę yra tamstos.

— Ne, aš negaliu. Nedrįstu. Ir kam man tie piningai? Ar aš iš jų pralobsiu, ar ką?

— Nenori? Vienok teisybei reikia uzganas padaryti; aš pats tamstos vardu pareikalausiu... — tarė pasikeldamas ir išeidamas su kningelėmis ir popiera pas kleboną.

Dūdauskas buvo beketinąs užstoti jam kelią, bet susilaikė, pabugęs ižeisti kuningą; vikarui išėjus, visaip jautėsi: tai norėjo bėgti namo ir užsidaryti savo kambaryje, tai norėjo pulti į klebono kambarius, paskui vikaro, ir šaukti, kad jis nieko nežino, nieko nenori ir kad tai yra tik nesusipratimas.

Par kelias minutes nelaimingas žmogus iškentėjo nepaprastą dvasios pūgą. Netrukus pasigirdo balsus krhm! krhm! ir piktas klebono nusispjovimas, o paskui ir žingsniai. Atsidarė duris ir įvirto patsai kuningas Parševiče, šaukdamas:

— Kur tas durnius?

Užkaitęs, įpykęs, kad net plika kakta pamėlinavo, šoko prie apmirusio ir nutirpusio iš baimės Dūdausko, norinčio, kad po jo kojų žemė atsivertų.

— Kaip tai, panie bdzieju, a? Tu skundiesi ant manęs? a? Aš tau išdaviau paliūdyimą, tad tu ir atsi-stojai piestomis prieš mane? a, nagus parodei? Durnius! chamas! suskis! begėdis, begėdis!...

— Aš... aš... — bandė ištarti žodį Dūdauskas, bet liežuvis pavirto į pagalį.

— Aš tau šonus sulaužysiu!... — Ir buvo jau besirengias įkūnyti tą savo užmanymą įsiutęs klebonas, bet čia išikišo vikaras.

— Kuninge klebone, — tarė, — šiame kambaryje aš esu šeimininkas ir tas žmogus yra po mano globa. Ant jo gali neužsipaldirinti, jis nesiskundė... Aš klausiu tamistą, ar pripažįsti tas savo klaidas ir ar nori sugrąžinti jam piningus? Jai ne — aš pasiūsiu vyskupui skundą su tomis kningelėmis, o jose ant kiekvieno puslapio randasi tamistos parašas...

— Skųsties? Vyskupui? A? Ar tu misliji, kad aš tavęs bijausi? Ar žmai kas tu esi? tu tik kamendorius! Kamendorius ir daugiau nieko! O su tuo žuliku aš ir pats apsidirbsiu... Durnius!.. Begėdis!... — Trenkė durimis, kad net langai sužvangėjo, ir išėjo.

Dūdauskas, nubalęs iš persigandimo, nežinojo ką daryti ir kur dingti. Vienintėliu jo troškimu buvo kuogreičiausiai išrūkti iš klebonijos.

Pagriebė tad kningutes ir, ilgai nelaukdamas, išėjo pro duris. Išėjęs atsipūtė, nu-išluostė nuo kaktos prakaitą ir tarė sau:

— Štai tau ir paliūdyjimas!

Ant rytojaus, anksti kuningas Parševiče išsikraustė visai; išvažiavo, taip sakant, su visu savo dvaru.

Buvo šaltas žiemos rytmetys; sniegas švilpė ir čirškėjo po rogėmis; nuo šiaurės pūtė šaltas vėjas ir kėlė laukuose debesius sauso sniego, kuris glaudėsi prie veido, lipo prie akių, lindo už apykaklės ir šaldė kūną.

Netol klebonijos sustojo kelios bobutės; jos gėdė pamatyti, kaip čia važiuos klebonas su savo šeimyna. Klebono išsikraustymas ir atsikraustymas į mūsų miestelius esti žmonėms tikrai nepaprastu atsitikimu; kaikuriuose vietose senesni žmonės nuo tų atsitikimų skaitliuoja metus.

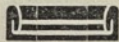
Ir tą rytmetį kuningas Parševiče davė buvusiems savo parapijonams retai teatsikartojantį reginį. Visų pirmausiai išdūmė plačiose rogėse, vadinamose rozvalinos, pana Apolonija, apsirėdžiusi į puikią lapių skrandą, apsvyniojusi savo jautrias kojeles vilkų kailiais. Ją sekė patsai klebonas, tokiose pat rogėse. Ant galo — jo vežimas, Vilniuj pirktas brangus fajetonas, užkeltas ant plačių šlajų. Prie to fajetono, užpakalyj, buvo pririštos vieninės rogelės ir jose sėdėjo senas klebono švogėris, ponas Adolfas Milevskis, vasariniu žiuponėliu pasirėdes. Ir kad nebūtų ponui Abolfui nuobodu, greta jo pasodinta mylimąjį kuningo Parševičio šunį, Liubą, ir liepta ponui Adolfui laikyti tą šunį už apykaklės.

Išpiškino, išdulkėjo, kad net sniegas stulpais kilo. Niekas jų neišlydėjo, išskyrus klebonijos samdytinus darbininkus ir kelias bobeles, susiglaudusias viena prie kitos, pavėsyje, netol klebonijos.

Pravažiavus tam „ekipažui“ pro šalį, bobelės bandė tarp savęs susiginčyti linkui to, ar ponas Adolfas Milevskis sušals, ar ne.

O mūsų Dūdauskas, išvadintas begėdžiu ir žuliku, kaip parbėgo namo, tuojaus sudegino kningėles, užsidarė duris, atsisėdo prie fortepijano ir skambino, užsimiršęs, iki išnaktų, kol nepradėjo baldyti į sieną senas zakristijonas.

1909. III-

Mūsų amžius yra kritikos amžius, ir viskas pavestina kritikai. Tikėjimas par savo šventybę, o įstatimdavystė par savo augštybę norėtų nuo jos pasprukti. Bet tokiu būdu sukelti negeras sau abejones ir negali laukti tikros pagarbos, kurią protas tam tesuteikia, kas pakėlė jo liuosą ir viešą išmėginimą.

Emanuilas Kantas.

GYVUNŲ VIENYBĖ.

Pas gyvūnus yra matoma tokia puiki vienybė ir toks draugiškumas, kad jie priverčia mus, „išmintingus“ žmones, nukaisti iš gėdos. Štai eilia pavyzdžių:

Skruzdės visus darbus atlieka išvieno, suvienytomis spėkomis: augina vaikus, renka maistą žiemai, sunėša sau skruzdėlynus, padalindamos namus į kelias dalis: maisto sandėliai, gyvenamoji dalis, vaikų auklėjimo dalis ir t. t.; išvieno jos prijaukina, augina ir užlaiko tam tikrus gyvūnėlius, iš kurių gauna saldžias sultis, lygiai kaip ir mės iš karvių bei ožkų pieną. Visus darbus jos atlieka santaikoje ir liuosoriai, be jokios prievartos. Tiesa, nesykį skruzdės įvairių skruzdėlynų, o ypač įvairių veislių, kruvinai tarp savęs kariuoja, vienok pačiuose skruzdėlynuose jos gyvena daug puikiau, negu mūsų šeimynų šarnariai. Skruzdės prigulinėios prie įvairių veislių, netikėtai susitikusios ant tako, aplenkia vienos kitas; tos pačios veislės skruzdės, susitikusios pakelyj, prieina viena prie kitos, pasisveikina savo rageliais ir jai kuri jų yra alkaną, tai soti skruzdė pasirūpina alkaną papenėti: prasižioja ir iš jos burnos pasirodo sulties lašelis, kurį guodžiai suvalgo alkanoji. Jai soti skruzdė nepapenėtų alkanos, tai kitos skruzdės šalinsis tokios niekšės ir tuo pat atkeršys už nevaišingumą; taip pat, jai skruzdė papenės alkaną skruzdę iš svetimos „tautos“, arba veislės, tai alkanosios draugės visados laikys tokią mielaširdingą skruzdę sava drauge. Męs žinome, kad skruzdė yra labai mažas sutvėrimėlis ir neturi jokio ginklo, kuriuo galėtų atsi-pirti prieš užpuolikus; tad kyla klausimas: kaip jos gali sukrauti tokius didelius skruzdėlynus? kaip jos įstengia apsiginti nuo priešų? Atsakymas tėra vienas: skruzdžių spėka ir galybė yra jų vienybėje.

Paimkime bites. Kas nėra ragavęs jų gardaus medaus ir kas nemėgsta matyti, kaip jos, apsikrovę gėlių sultimis ir dulkelėmis, grįžta į avilius ir iš sulties ir dulkių padaro gardų medų ir puikius korius, liūdyjančius mums bičių išmintį. Daugybė korių ir medaus, kuriuos sunėša vasaros laike mažučiai vabalėliai-bitės, parodo mums, kas yra galima atsiekti, jai darbas atliekamas suvienytomis spėkomis.

Kaikurių veislių kraugeriai paukščiai, ereliai, sakalai, piesliai ir t.t. retai temedžioja pavieniais; tam tikra vanagų veislė, vadinama Aigypso vanagais, lakioja būriais, būriais medžioja, sykiu susirenka nakvynėn ir niekadės nesipeša tarp savęs. Paukščiai vardu pelikonai, gyvenantys pas vandenį, visais būriais jieško prieinamų, nepergilių pakraščių žvejojimui; atradę tokią vietą, sustoja erle vieni pagal kitus į didelį pusratį ir, brisdami kranto linkan, žvejoja; jiems taip bežvejojant, senesni, vadai sustoja nuošaliai ir atlieka sargybinių rolę. Paskui visi sykiu lekia nakvynėn. Jų tarpe niekur ir niekadės neužveisi peštukų. Pietinėje Amerikoje galima pastebėti pelikonų būrius, susidedančius iš 50.000 paukščių ir daugiau; ta paukščių veislė niekadės kitaip nežvejoja, kaip tik būriais.

Nejieškodami pavyzdžių tarpe nepažįstamų mums paukščių, pažvelgkime į mūsų varnas, ar į žvirblius. Šitie pastariejie visuomet krūvomis lakioja, būriais naikina miežius, kviečius, kanapes ir būriais susirenka "alaus darytų".

Taip pat pastebėtina yra vienybė tarpe gervių. Prie jų sunku ir prieiti, nes jos kuopuikiausia apsisaugo ir visados gyvena dideliais būriais ir santaikoje. Mokslinčiai, tyrinėję paukščių gyvenimą, tvirtina, kad gervės bene bus išmintingiausia paukščių veislė.

Kuopimos paukščių, nors ir silpnų, į būrius padaro iš jų dideliai galingą priešą užpuolikams-krangeriams. Kraugerys vanagas pameta savo auką ir bėga kaip įmanydamas nuo būrio varnų; ereliai bijosi pieslių, būriais užpuolančių juos ir t.t.

Kuomet paukščiai rengiasi kelionėn į šiltas šalis žiemai prisitartinant, pastebėtina yra jų vienybė ir protingumas. Gandrai, arba gužučiai, būriais susirenka ant pievų, paupiais, ar ant ganyklų, kur tariasi ir apsvarsto būsimą savo kelionę ir išleikia dideliais būriais, išleidę pirmyn stipriausius ir labiau patyrusius paukščius; kregždės irgi lekia tiktai būriais; taip pat ir kitų veislių paukščiai visados būriais rengiasi kelionėn.

Bekalbant apie paukščių vienybę bei santaiką, ar gi dar būtų reikalus priminti apie tai, kaip kregždės apsigina nuo žvirblių, užėmusių jų lizdą? kaip jos, tarsi susitarusios, užlipdo savo lizdo durytes ir mirtinai nubaudžia kvailą uzurpatorių?

Pas žindančius gyvūnus irgi yra matoma vienybė ir draugiškas sugyvenimas būriais. Tauriai, antilopos, miškinės ožkos, avys, šernai, buivolai visados gyvena būriais; suvienytomis spėkomis ji ško sau maisto, būriais keliauja į kitas vietas, pievų ir žolės jieškodami, suvienytomis spėkomis ginasi nuo užpuolikų. Šiaurėje užtinkama įvairių veislių gyvuliai ir žvėris, gyvenantįs kuopomis, elniai, renai, šiaurės lapės, vilkai kitokio gyvenimo nepažįsta. Karštose šalyse šlapiai, nosragiai,

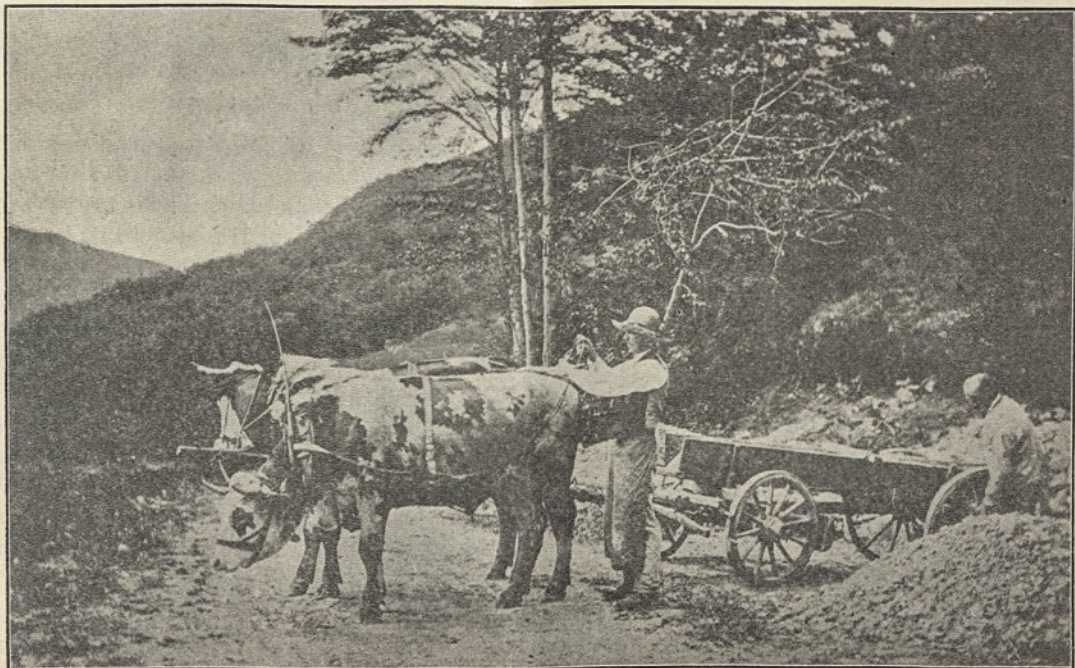
zebros visur kuopomis; būriais gyvena.

Jurose bangžuvės, ruoniai, baisios akulos, silkės ir kitokios žuvys plauko krūvomis. Paveizdan silkės plaukia tokiais dideliais būriais, kad, jai žvejotojas paleidžia į jas irklą, tai irklas išsimeigia į silkes ir stovi, tarsi į tirštą tešlą išmeigtas.

Kalbant apie žindančius girių-tyrų žvėris, reikia tą patį pasakyti. Jie jaučia, kad jų galybė yra vienybėje, ir visados rišasi į būrius, išskyrus kačių veislės žvėris, kurie mėgsta gyventi pavieniais. Tyrų arkliai gyvena būriais ir būriais ginasi nuo vilkų, kurie irgi pulkais užpuolėdžia; nesykį kruvini susirėmimai arklių su vilkais tęsiasi po kelias dienas. Net maži žvėreliai, voverėlės, ir tos mėgsta draugijinį sugyvenimą ir su savo veislės gyvūnais niekad nesipeša.

Apie bezdžiones, tuos išmintingiausius gyvūnus, daug nereikia kalbėti; jų draugijinis gyvenimas maža kuo tesiskiria nuo laukinių žmonių gyvenimo. Jos pripažįsta draugiškumą, bendrą darbą, apsisaugojimą nuo priešų ir abelai gyvena taip tarsi turi savo įstatymus. Tokioje sutartyje gyvena smulkesnių bezdžionių veislės: šimpanzai, sachai, maudrilai, pavijonai ir t.t. Tų veislių bezdžionės tankiai užlaiko draugiškus santykius su bezdžionėmis kitokių veislių; ištikus nelaimei kurią nors iš jų tarpo, visos puola gintų ir prašalina užpuoliką; žmogaus laukus bezdžionės apninka pulkais; kairių veislių bezdžionės akmenis ar kitokio sunkumo atkėlimui susijungia kelios ir suvienytomis spėkomis padaro tai, ko nepadarytų pavienės. Iš bezdžionių tiktai gorilai gyvena pavieniais, gi rėksniai ir orangutagai gyvena mažomis šeimynomis. Ir tų veislių bezdžionės, gyvendamos pavienėmis ir mažomis šeimynomis, jau nyksta ir, laikams bėgant, visai išnyks; tuo tarpu anos veislės dar ilgai galės užsilaikyti, nesa jų vienybė apsaugoja jas nuo pragaišties.

Varna.

Pirmutiniai lietuviški spaudiniai Amerikoje.

Parašė J. ŠLIUPAS.

[Žiūr. No. 1.]

Jau sakiau, kad „Gazieta Lietuviška“ yra kuniginis raštas. Tatai nebus pro šalį pasižiūrėjus, ką-gi išmintingo ir naudingo patalpinta ten tikėjimo dalykų tarpe.

Augustinas Zeitz, tuomkart tarp lietuvių pagarsėjęs šv. Pranciškaus zokoninkas, rašo No. 11 apie *Sodomą ir Gomorą*. Nors visiems toji žydu pasaka yra žinoma, tačiau aš negaliu susilaikyti nors trumpai neatpasakojęs raštininko mąstį. Žmonėms paplitus po tvanmečiui (o „Gazieta“ tiki į visus stebūklus ir bibliškus tvanus), kada Dievužis pažadėjo Nojui nebespelgsiųjų svieta tvanais už nuodėmes, svietas ėmė paleistuvauti, labjausia-gi tai darė Sodomos ir Gomoros gyventojai. Baudė juos Lotas, miesto sąngyventojas, bet tai nieko uekaitėjo. Dievas, pats atėjęs (!) pas Abraomą, skundėsi (!) ant tokios bedievystės, ir ketino visus gyventojus išnaikinti. Abraomas ėmė su Dievu „derėtis“ (visai žydiškas būdas!), ir Dievas pažadėjo miestą išlaikyti, jaigu jame rastųsi bent 5 dori žmonės. Dievas perspėjo gyventojus siųsdamus du aniolu (!), bet tuodu, sutiktu akmenimis, tiktai Lotui įsakė, idant anksti išsikraustyti iš miesto vedinas pačią ir vaikus ir kad —šiuksčiu!— nesidairyti į užpakalį. Kada ėmė ugnis kristi (!) iš dangaus ir deginti gyventojus ir jų visą lobį, kilo trenksmas ir klyksmas, Loto pati žvilgterėjo atgal ir... pavirto į druskos stulpą. — Šiandien, toliaus šneka minėtasai brostvininkas, negeriaus moterystėje, visi plaukioja begėdystėje „kaip vėžys po vandenį“, o kas dar pikčiaus: juk ir pirm palaiminimo bažnyčios.... (Mat, jau ir tuomet lietuviai Amerikoje buvo beapsiprantą su civiliškais šliubais...). Pačiuotam vyrui nors esą leista „degti“, bet ir čia turi būti miera ir susilaikymas, ir par ausinę išpažintį reikią kuningo pasiklausti, ar neperdedas (!) ... Šiandien, gird', toki paleistuviai, eidami išpažintin, mala liežuviu, „kaip šuo kad suka su uodega“, visai maišydami kalbą, idant kuningas jų nesuprastų ir neantkrautų diktos metavonės. O toki kada numiršta, einą „stačiai į dugną“ (!) pragaro.

Tai jau ir juokingai, ir begėdiškai, ir besumoniškai rašyta. Pasakysiu tik tiek, kad susituokusiems geriausiu gydytoju ir patarėju — kada reikint — yra gydytojas (daktaras), bet ne mergišiaujantis kuningas; man regis, kad tai aišku visiems, išskyrus jai bent brostvininkus ir kunigus...

Kitoje vietoje, No. 2, randame *Memento mori*. Romoje gyvenęs jaunikaitis, gana pasileidęs. Jis paveldėjo didelius tėvų turtus, bet nepoilgam juos prarado. Vienok Dievas susimilo ant jo — jis, mat, nuėjo ausinėn išpažintin; bet-gi jis nenorėjo prisiekti, kad kalbės poterius, kad badaus ir kad šelpis vargšus, metavodamas už savo nuodėmes. Tada kuningas įduoda jam žiedą su parašu: „memento mori“, liepia gailėtis už praradimus, minėti mirtį ir kitais metais tuo-pat laiku

grįžti ausinėn išpažintin. Kitais metais kad jau susimetavojęs jaunikaitis atliko išpažintį, kuningas jam davė auksinį kryžių. Tuomi kuningu buvęs Pijus VII. Taip ir visi žmonės turi metavotiesi ir taisytiesi iš laiko mirtin... — No. 3: Ir labas žmogus, ir tas turi bijoties mirti; o ką-gi besakyti apie nedorėlių! Pilypas III, Ispanijos karalius, tūlas Anglijos karaliaus raštininkas ir daugybė kitų gailiniesi mirdami, kad nieko dūšiai nedarė. O kaip reikia taisytiesi tokion mirtin, matysime iš alegoriškos pasakos. Tolimoje šalyje Petras gavo nuo karaliaus valdyti dvarus; karaliui nebesikišant į tą dalyką, Petras tarėsi pats esąs didikas, pasirinko draugus Pratazą, Šimą ir Modestą. Modestą jis nelabai temylėjo ir tankiai jį nuskausdavo, bet už tai su Pratazu ir Šimu jis kėlė pokylius, ir turtus pravarė, niekuomet nedarydamas atskaitos. Štai nelukėtai karalius pareikalavo rokundos. Petras, trumpai priėmus, puola prie Pratazo ir Šimo, prašydamas užtarimo, bet tuodu Petrą apjuokė ir jam nugarą atsuko. — No. 4: O Modestas pats nekviečiamas atėjo Petrui į pagalbą, apgynė jį akyse karaliaus, ir Petras, pasikėlęs vietoje, laimingai toliaus gyveno. — Ką-gi toji pasaka reiškia? Petru esąs kiekvienas žmogus; Pratazas — tai piningai ir svietiškieji daigtai; Šimas — tai gentis, o Modestas — tai dorybė. Kada mirštanti žmogų apleidžia viskas, dorybė su juomi pasilieka, ir jis nusineša ją į aną gyvenimą, kaip savo užtartytoją. Taisykitės visi mirtin, melskitės už kitus, o kiti melsis už jus. Memento mori — o būsi išganytas!

Toks tai šlykštus ir nuągustingas pamokslas mūsų doros mokintojo. Žiūrėkime, ką-gi maldininkai toliaus kalba.

Jau mums pažįstamas Zeitz rašo No. 1 apie *Bilijušą*, ir čia mes išgirstame negirdėtus daigtus. Tiktai klausykite. Bilijušų, t.y., jubileju metu vyskupai gauna didesnę valią kalčioms atleisti. „Tose dienose žmogžūdos, vagis, padegliočiai ir t.t. gauna kaltybės atleidimą ir dovanojimą, aršiausieji prasižadėliai, juk nepakūtavojimas atleistas, jaib tiktai prasižadėliai išpildytų kondicijas igyjimui to atlaido; išpildymas to yra visai mažas, nes tiktai reikia aplankyti su ta intencija 3 bažnyčias, duoti kokią pašalpą vargšams, kas gali, atlikti spavėdę, tai ir viskas“. Šimet (būtent 1879 m.) jau turime paskutinį mėnesį Bilijušų, užtai visi, kas norite gauti išganymą suskubkite atlikti tai, ko reikalauja bažnyčia.

Toki doros mokslą skaitant, juk ir veidas apkais-ta protaujančiam žmogui. Vyskupai gali atleisti nuodėmes ir nesimetavojantiems kaltininkams, jaib jie atliktų tik anuos bažnyčios įsakytus niekniekius. Ne vidurinis žmogaus susigraudinimas apkuopia sąžinę, kuri vargiai galėtų būti apkuopiama pas žmogžūdas ir t. t., bet anos kelionės i bažnyčią ir mišių užpirkimai. Tai

jau tik brostvininkas tegali taip aiškiai ir dailiai mokinti... Prisiartinant „bilijušams“, galima yra pradėti vogti, užmušinėti ir t.t., o „bilijušų“ metu gausi už tai „išrišimą“ ir būsi ... „išganytas“. Amen, bupt!

No. 2 „Gazietos“ randasi antras raštelis apie „Bilijušų“ atlaidus, to paties dorininko rašytas. Pas žydus, sako jis, bilijušų metu žmonės laimėdavo medžiagiškai; šią gadinę gauname tikrai dvasišką naudą. 1300 m. Bonifacius VIII atlankantiems apaštalo grabus Romoje pažadėjo didelius atlaidus, ir tai vieną sykį i 100 metų. Klemensas VI, 1342 m., sutrumpino laiką ant 50 metų; Urbonas VII 1389 m. — ant 33 metų, o Bonifacius IX leidė atlaidus laikyti kiekvienoje bažnyčioje; ant galo Povilas II ir Sikstus IV priskyrė „bilijušus“ kas 25 metai. Leonas XIII apdovanojo svieta „netikėtu bilijušu“. Čia „katalikas, kurs tame laike atlieka išpažintį ir priima šv. sakramentą, gauna dovanas ant šio svieta ir amžiną gyvenimą dauguje... jaigu būtų taip laimingas ir galėtų tokią išpažintį atlikęs numirti.“ Tai gi jau pasibaigiant bilijušui, visi skubėkite gauti anuos atlaidus, kadangi nežinote, ar besulauksite kitų bilijušų!

Palikini tuos dangiškujų linksmybių pažadus be tolesnio apšnekėjimo, pažvelgkime į dangiškas galybes, kurias tūli žmonės pamato ant žemės arba jas ir patįs įgauna. Noriu pasakyti apie stebūklus. „Gazietą“ pilna stebūklingų atsitikimų taip pat, kaip kad vaidintuvė lietuvių tikinčiųjų. Jau skaitytojas žino stebūklus, Jadvygai pasirodžiusius, o čia esama ir kitų nemenkesnių. Tikrai atverskime ir skaitykime *Živatų šv. Vito* No. 15: Hylas, pagonis, plaka savo sūnų Vitą už tai, kad tasai apsikrikštyjo. Išgirdęs Valerionas apie tai, ėmė tėvą griaudenti už nelabą auklėjimą vaiko. Tėvas mylėdamas vaiką norėjo atitraukti nuo tikėjimo į „mirusį žmogų“ ir „žydų plaktą“. Bet Vitas tėvo neklausė, užtai gi savo maldomis ligonims sveikatą teikęs, neregiai pražiūrėję, velniai iš žmonių bėgę šalin... Valerionas pasišaukė atkaklų vaikysčią passave ir nuplaktino jį; bet kad dar daugiau baudėsi jį plakdinti, tai plakėjams („liktoriams“) rankos nudžiūvo ir Valerionas pajuto baisų sopulį savosiose. Kada Vitas visus atgydė, Valerionas įsakė tėvui, kad sūnų atitaisytų. Vieną kartą namas Hylo pašvito neišpasakama dangiška šviesa, ir Hylas apako. Aukavo dievaičiams Jupiteriui ir Vestai, bet nepagijo; sūnus gi jį tuojau pasveikino. Tuomet Vitas teturėjo septynerius metus. Modestą Dievas pasiuntė išvežti Vitą iš namų. Šiuodu prisiartinusiu prie marių rado aniola, pasivertusį į vairininką, — tas juos nuvežė iki Alektros; čia Modestas ir Vitas, išlipusiu iš valtės, pasiekė upę Siler, kur ėmė gydyti visokius ligonis, ir daug jų apkrikštyjo. Kad velnias apsėdo sūnų ciesaiaus, šis atjieškodino Vitą. Vitas savo atkaklia kalba įpykino Dioklecioną. — No. 16: Velnias par Vito maldas spruko laukan iš ciesaiaus sūnaus ir „išeidamas užmušo daugumą netikinčių“. Potam ciesaorius prikalbinėja Vitą aukauti dievams.

Nors tos pasakos pabaigos „Gazietoje“ nerandame, vienok gana jau ir to, ką apsakiau, kad matyti, jog tokių šventųjų gyvenimai taip pat pilni stebūklų,

kaip anos arabų pasakos, „Tūkstantis ir viena naktis“. Apie stebūklus skaitome netiktai senovės amžiuose, bet štai ir neseniai dar jų būta. Tikrai dėbterėk į raštą *Dievo neprigausi*, No. 3: 1789 m. Prancūzijoje, gird, buvo revoliucija, kur nužūdyta tūkstančiai nekaltų žmonių, pats karalius ir karalienė, daugybė kuningų nuzurdota ir turtinčiai apgrobstyta. Tokie tai žmogžūdos, manyk revoliucionieriai, užsimanė apnikti vieną kuningą, bet tas mokėdavo taip nuo jų pasislėpti, jog niekuomet nerasdavo nei jo, nei ano turtų. Nemitę kratytojai papirko šinkorių, kad tas nugirdytų kuningą. Šinkorius taip ir padarė. Gerai prisisiurbęs vyno su kuningu, parėjo namon ir nakties glūdume, kada kratytojai atsibastė, apsimetė liga ir parsikvietė kuningą; bet kad atėjo kuningas nešinas Poną Dievą (kaip sako mūsų žmonės), rado šinkorių ištiesų numirusį. Subėgo kratytojai, bet pamatę netikėtą atsitikimą (stebūklą!) atlyžo ir paleidė kuningą, nieko jam nebedarė.

Tokios pasakos primena man stebūklus, apie kuriuos mūsų piemenėliai Lietuvoje, maž-ne virpėdami, šventomis dienomis pasakoja, vieni kitus gąsdindami. Jaigd, gird, mišų metu ką—nors dirbsi, ar šakas kaposi, ar į medžius kabinėsi, ar brajinsi, tai nei nepajusi, kaip tau ant sprando užšoks žaltys, apsiries aplink kaklą ir priaugęs tave smaugs. Čia — sako — nieko nebeprisidės nei kuningo ekzortos!

Jau kad šnekama apie stebūklus, tai pridursiu ir aš nuo savęs vieną žodį apie savo stebūklingus regėjimus ir duosiu jiems paaiškinimus, pasitikėdamas, kad tolygią pradžią turi daugelis pasakų apie stebūklus.

Augau namuose tėvų, labai Dievą mylinčių. Motyna mane ir mano brolius įgriaudendavo pasakomis apie nekaltą Dievo Motyną, apie karčias Išganytojo kančias; ji apšnekėdavo mums šv. Roko, Jono, Izidoriaus ir daugybės kitų šventųjų gyvatas; galiaus įkalbinėdavo, kad mes melstumemies, baduotume, vargintume laiku kūną ir taisytumės į kovą su velniu... Užtai nebus stebėtina, kad aš jau septintuose metuose amžiaus buvau apsikabinėjęs ražančiais bei škaplėriais ir išrašęs į įvairias tikėjimiškas draugijas... Kalbėdavau kasdien daug poterių, skaitydavau „Gyvenimą Genavitės“, „Živatą mukos p. Jezuso“, o labiausia „Bromelį“; ant galo — baduodavau nuoširdžiai prisakytomis dienomis. Kad taip mano kūnas vargo, o vaidintuvė buvo pripildyta vaizdais pragariškų kančių ir kipsų, paskui žmogų sekančių ant kožno žingsnio, niekam nebus įstabu, kad vieną sykį mane, miegantį, du velniu sugriebusiu, tempė į kudrą ar alką nuskandinimui ir nugramzdinimui į pragarą; o kitu sykiu regėjau Vilniškės Dievo Motynos vaizdą gyvai gyvą, paspinusį neapsakoma šviesa, ir ta Dievo Motyna, meilingai į mane suklupusį žiūrėdama, tarė: „vaike, daryk pakūtą; jaigu ne, tave smarkiai bausiu“. Kuomet pirmasai sapnas mane pergązdino, tai gali skaitytojas numanyti, jog antrasai įkvėpė man drąsą, patuką, nežiūrint į tai, kad Dievo Motyna ketino mane bausti. Aš tariausi tapęs pusėtinai šventu, ir nuėjęs ausinėn išpažintin, kuningui apie tą dalyką pasakiau. — Ar gi neaišku, kad

jaigu aš tuomet būčiau buvęs suaugęs, būčiau galėjęs įvairias paskalbas apie save paleisti, o žmonės, naje, žmonės būtų į mano šventumą tikėję; kaip kad jie tikėjo į stebūklus, neseniai matytus ir visų minimus apie Baisogalą, Krakius, Airiogalą ir kitur. Lietuviai pirmier yra įtikintys, jų vaidintuvė nuolatos kovoja tai su velniu, tai vėl gauna paglobą nuo aniolo sargo, — ir užtai žmoneliai tiki į jaib koki atsitikimą, būk jis esąs virš prigimties (supernaturalis). Visi stebūklai esti išaiškinami, ir tai vienatintai teisingai, gamtišku, mechanišku keliu, veikiant nors akimis nematomoms, tai bent protui suprantamoms gamtos galybėms. Nėra viršprigimtinių stebūklų!

Jaigu stebūklai yra matomi ir padaromi, tai jau režimai šventieji žmonės gali atspėti ir ateiti. Šitai suprantamas pranašavimų šaltinis. „Gazietoje“ užtinkame įvairias tų pranašavimų rušis. Laikas dabar apie juos ištarti vieną ar kitą žodį.

Pradedame nuo pranašavimų, paliečiančių tikėjimą — *Pranašavimai Michaldos, Karalienės iš Sabbos*. Michalda keliavo į Jeruzalem 573 m. (!) pas Salamoną, pamatytų jo gudrybės. Ką ji šnekėjo su Salamonu, tai tapę surašyta į 9 kningas, kurias Sybillė Kumana (!) nunešė Tarkviniui Priskui (!) Romos karaliui ir siūlė, kad pirktų; kad tam pasirodė prekė esanti parbrangi, Sybillė sudegino 6 kningas ir už likusias tris gavusi, kiek norėjusi, pinigų, pasitraukusi šalin — ir papuolė į nelaisvę Babilonijoje. Michalda, iš Afrikos atkeliavusi 244 mylias, perbrido brastą per Kedrono upę (!), nors ten buvo ir lieptas padėtas, užsilipo ant alyvų kalno, ir ant Kalvarijos kalno puolė ant kelių, sakydama kad ta vieta pasilieka šventa iki pabaigai svieto. Atvykusi į Jeruzalem, ji pasveikino Salamoną, jam dideles dovanas davė, nes 129 centnerius aukso ir balsamo šaknis, kurias Salamonas tuojau persodino į daržą Engaddį pas (!) Jeruzalem. Tuomet ji pasakė Salamonui, kad jo karalystė taps į dvi dali paskaidyta, kad jo žmonės bus išstremti į nelaisvę, kad žydai Kristų nukryžiuosią ir kad medžiu kryžiui esąs ans lieptas, par kurį ji neišdrįsusi eiti. Galiaus romėnai užimsią tą kraštą ir išardysią Jeruzalem. — Įtikėjusieji į Kristų bus persekiojami. Kristui mirus saulė užtams, skirsis uolos, marios pasikels iš gilumos, daug numirusių prisikels, ir Messijas su įtikėjusiais į jį, iš pargio išgabens būrius dūšių į dangų. Tikėjimas į Kristų pasklis par visą svietą, sostas iš Jeruzalem persikels į Romą. Teismo diena ateisiant, kada sviete bus dideli karaliai ir kada Jeruzalem'ą valdys pagoniškas cėsorius. Į 2000 m. g. Kr. saulėlydžių karalius apims šv. vietas, netikėtai atsiras turtai, žmonės papiktės; du Dievo pasiuntiniu atves visus į tikrąjį tikėjimą ir bus viena avidė. Tada jau galas bus, Dievas kankins piktuosius, o palaimins doruosius. — Antrasai-gi Michaldos pranašavimas buvęs toks. Karaliaujant Tarkviniui Priskui, Romą užims jo neprieteliai, pats karalius įtikės į Messiją. Į 1200 m. g. Kr. karaliai sustos vienas prieš kitą, ponai ir žmonės užvydės laimės vieni kitiems. Azijoje, Afrikoje ir Amerikoje (mat ir ta šalis

jau žinota!) bus žemės drebėjimas. 1400 m. pasirodys liepsnota žvaigždė, par 4 metus karė smarkaus ant sausumos ir šlapumos, o apie 1465 m. žmonės dideliai ištvirks, tėvai sustos prieš vaikus, kuningai prieš žmones ir antraip, drūtasai bus ponu, netikystė gaas viršų. Kils pavietrė, tvanai, badas, karės; kiekvienas sotinsis artimo krauju, „lūpos kitaip šnekės, o širdis ir mislis bus visai kitokios“. Vargš bėdžiai, kuningai sukils prieš popiežių, mergystė bus paminta. — O kuomet trečioji svieto dalis prapuls? pasiklausė Salomonas. Michalda atsako, kada 1) žmonės įsikis į žemes ant 300 sieksnių, jieškodami rūdos, 2) kada pirklyba bus vedama tarp visų žemių su dideliu apgaudinėjimu, 3) „kada bus rankos trumpos ant davim“, o ilgos ant ėmimo“, 4) Roma atsimainys dvasiškame stovyje ir teismuose; 5) kad vakarų karalius, kurs neturės karališkos karūnos, užims daug šalių, daugis apleis savo šalį, teistojai paperkami ir melagiai, surašytas bus žmonių skaičius, kils marai, karė — ir išmirs trečioji dalis svieto... — Galiaus trečias „įstabus“ pranašavimas. Michalda drebėdama ėmė šnekėti apie 18-tą metašimtį. Žmonės pritrūkę maisto, išsisklaidys į visas šalis, girios ir pelkės pavirs į ariamus laukus; bus 9 cėsoriai ir 56 karaliai. Viena karalystė bus dailiausia, ji turės daug kuningų ir didelių miestų... Svetimi karaliai kad ateis, uždraus tėvų kalbą šnekėti. Žmonės dyvinai vilkės: jaunikaičiai ir mergės bus vienodi. Kuningai bus neapkenčiami, bažnyčios ardomos. Kad geras karalius aname dailiame krašte rūpinsis žmonėmis, jis mirs ir „numirusį turės žmonės už gyvą“. Bus penkeriopa kariauna nuvarginimui žmonių. Tėvai atiduos paskutinį sūnų į karę. Darkysis apdaruose vyriškiai, galvas savo rėdys, nelyginant, kaip pelėdos, o par plaukus nebus galima pamatyti akių. Moters pusiau apnuogintą kūną duos pamatyti... Ant galo pradės moters vyriškus rūbus nešioti, pradės kirpti plaukus arba puikiai juos šukuoti“. Už tai Dievas pasiųs marus, užgrius miestai, mirusių kūnai ant lauko telkšos. O pirm to viso bus ant žemės 12 ženklų: 1) šventą dieną žmonės dirbs sunkius darbus, 2) vaikai 14 metų ves pačias, 3) pramonės negirdėtos pareis iš svetur, 4) mažas ūkis neš didelį pelną, 5) žmonės mylės melą ir turtus, 6) pardaivinės laukus ir namus už didelę kainą, 7) pūstynės pavirs į ariamus laukus, 8) mokesčiai bus neišpasakomi, 9) veselijos ir pokyliai bus keliami gavėnioje, 10) žolė pjaujant, didelis sniegas iškris, 11) skėriai (šarančiai) nuo rytų į vakarus viską išsplendės, 12) medžiai girtose nudžius ir bus — badas.

*

Kningutėje *Praractvos Michaldos, Kar. iš Sabbos*, New Yorke, M. Tvarausko spaustuvėje, 1880 m., randame tolimesnę tąsą tų „prarakavimų“: Bus maištai, kalėjimai prisipildys. Kils naminė karė tarp ponų, kareivių ir žmonių. Stojus tikinčiam karaliui, turkai apsikrikštys ir 1896 m. žmonės bus turtingi. Kad artinsis galas svietui, bus toki ženklai: 1) gyvuliai krauju prakaituos, 2) tris kartus saulė tekės iš vakarų,

3) saulė mėnulis ir žvaigždės raudonos, 4) žemė daigtais degs, 5) kalnai ir pakalnės susilygins, 6) Antikristą gimdys Babylone žydė, jis gaus daug šalininkų, jis užmuš du Dievo siųstu vyrų, 7) ateis Mykolas Archaniolas, popiežiaus Petras II. Prie šitų 7 ženklų prisidės 7 perkūnai, kurie griaus par 7 dienas. Saulė aptems. Tuomet aniolas prikels Adomą ir Jieva, Ablių ir Kainą ir kitus numirėlius. — — Toje kningutėje randame dar kitą priedą, būtent politiškus pranašavimus. „Perpasakojimai kun. Morkaus Vernihoro ir kitų“. IV.

Lenkija sukluo, gird, nes neišlaikė savo pasiuntinys-tės, kuriaja buvo apginimas krikščionybės nuo turkų ir apšvietimas mokslu visos Europos (!). Bet pagalios šėtoniška ponystė sutrupės, tėviškė nuo marių iki marių taps išvaduota... Ir dar keli tokie pat pranašavimai kaslink atgyjimo Lenkijos, kuri du sykiu kilsianti, pirmu sykiu suklupsianti, bet kad antru sykiu pasikels „baltasis erelis“, ateis jam į pagalbą „gaidys“ ir „voverė“...,

(Dar ne galas.)

ORLAIVIAI.

Orlaiviai yra dviejų tipų: 1 — lengvesni už orą lakiojimui prietaisai, aerostatai, arba balionai ir 2 — sunkesni už orą — aeroplanai. Patsai mokslas lakioti ir apie lakiojimą aerostatais vadinasi aeronautika, gi mokslas lakioti aeroplanais — aviatika.

Orlaivius negalima pavadinti naujausiu žmogaus laimėjimu, nesa dar XVI ir XVII metšimčiuose rimtai kalbėta apie tai, kad galima yra iškilti augšty, užsilaikyti iškilus ir net krutėti. Gal būti, kad dar ir seniau bandyta pamėgdžioti paukščius ir lakioti; bent užsilikę yra žinelės, kurios galima priimti ir kaipo pasakos ir kaipo žinios, nes neturi tam tikrų prirodymų.

Jau 1782 metuose broliai Montgolfier, prancūzai, pirmiausia priėjo iki supratimui, kad reikia pasidirbti didelis šilkinis plona guma aptrauktas maišas, pripildyt jis įkaitintu oru ir tuokart bus galima pasikelti nuo žemės, nesa įkaitintas oras yra lengvesnis už šiaip orą. Su laiku įkaitintas oras pakeista hydrogenu.

Pirmą sykį pasikėlė oran Pilatr de Rozie ir d'Arland Paryžiuje 21 lapkričio 1783 metuose. Nuo to laiko iki mūsų gadynėi buvo tūkstančiai bandymų; nevienas drąsuolių aeronautų žuvo, nemaža sunaudota energijos ir laiko, kol žmonės išstobūlino balionus iki šiandienyščiam laipsniui. Tūlame veikale yra išrokuota, kad nuo išradimo balionų iki 1838 m. 471 asmuo kėlėsi nuo žemės balionuose; tarp tų žmonių randama net 49 moteris.

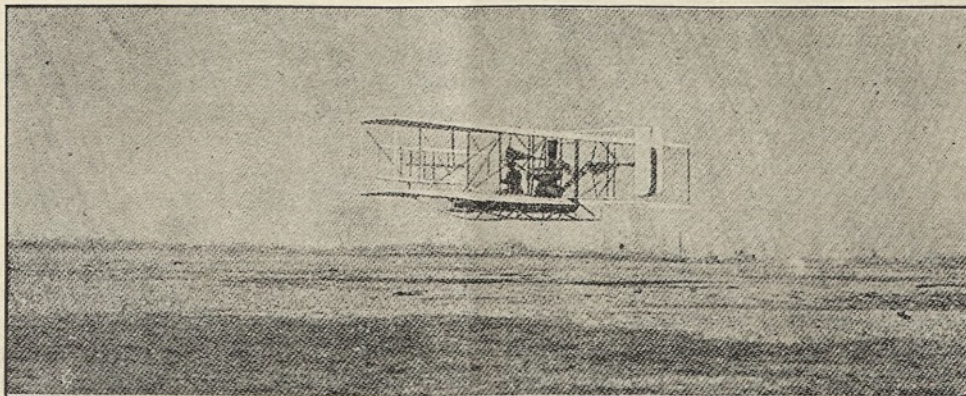
Šiandien ištirta, kad, pasikėlus oran, lengvai galima užsilaikyti jame ir lėkti. Didžiausias pavojus gresia

aeronautams tik pasikeliant nuo žemės, ar nusileidžiant: vėjas gali užnešti balioną ant medžio ar bokšto ir sudraskyti jį podraug su skrajotojais. Tad sumanyta įvest tam tikrus motorus, arba judintojus, tam tikros. ar tai gazo, ar benzino, ar elektros spėkos judinamus, ir tie motorai turi būti lengvi. Atrasta tokie motorai ir mechanika pritaikino juos prie balionų. Dabar jau šitie pastariejie gauna kitokią išvaizdą: iš apvalainų kamuolių virsta į prailgintus, panėšius dideliu cigarui. Pritaikius prie balionų motorus, pritaikinta ir vairs. Dabarties yra galima keliauti ir pavėjui, ir prieš vėją, ir sukinėtis visur kur reikia.

Visa eilė bandymų, darytų pastaruojų laiku, taip išstobūlino balionus, kad daugelis viešpatysčių rūpinasi užvesti pas save bali onų flotilijas, arba laivynus. Taip, Vokietija pasinaudojo Zeppelin'o balionų sistemu ir dabar iš jų yra parengiama net sargybos ant rubežių.

*

Aeroplanai yra tai sunkesnės už orą mašinos. Jos yra kelių sistemų. Šiandien pripažinta geriausiai Farmano ir Wrighto aeroplanai. Farmano aeroplanas — tai dvi plokštumi, viena iškelta ant antros; jos sulaiko visą aeroplano konstrukciją. Tarp tų plokštumų randasi dvi dėžutė; priešakinėje yra benzinu varomas motoras ir čia turi savo vietą skrajotojas; užpakalinė dėžutė — tai mašinos vairs, su kuriuo pagalba galima sukinėti mašina, kur ir kaip norint, pasikelti ir nusileisti. Pačios dėžutės yra suvienytos lengvais, bet tvirtais ryšiais ir turi apačioje porą lengvų tekinių su išpūstais apvadais ant viršaus. Kuomet motoras paleidžiama, tad aeropla-

WRIGHT'O AEROPLANAS.

nas važiuoja, kaip ir koks sparnuotas vežimas, bent kelis sieksnius žeme; paskui, išibėgėjęs, kiek yra reikalinga, pasikelia ir skrenda.

Sunkiausia buvo pritaikinti užpakalinė dėžutė, tasai skraiduolio vairas. Vienok ir tas atsiekta.

Farmano skraiduolis, jai gerai jį valdyti, gali labai dailiai nusileisti ant žemės ir susilaikyti, perbėgęs bent kelis sieksnius žeme ant savo tekinkų. Visgi nemažas yra pavojus skrajotojui, pasikeliant su aeroplanu nuo žemės. Paveizdau, jai skrajotojas, kuomet priešakinė skraiduolio dalis pradeda kilti augštyn, nenutaiko suvaldyti to skridimo greitumą, priešakis iškila augštai, uodega atsiremia į žemę, ir aeroplanas lūžta pusiau.

Amerikos išradėjo Wrighto aeroplanas nedaug kuo tesiskiria nuo Farmano skraiduolio. Skirtumas yra matomas tame, kad plokštumos yra arčiau viena antros. Patsai motoras ir šriubas, judinantis orą ir stumiantis aeroplaną, yra drūtesni ir ištikimesni. Sustabdant ir ši skraiduolį, reikia pavažiuoti kelis sieksnius ant tekinkų.

Wrighto aeroplanai skiriasi nuo Farmano dar ir tuo, kad jie yra daug ištikimesni už anuosius ir šiandieną vargiai rastume geresnius.

Gana akyvu būdu Wright darė savo bandymus. Išpradžią jis pasidarė iš drobės plokštumą, gulė ant jos pats ir liepė žmonėms bėgti ir nešti tą plokštumą iki ore neišsdirbs tam tikras judėjimas. Tuokart žmonės paleisdavo plokštumą ir ši skrisdavo augštyn. Tokius bandymus Wright darė porą metų ir paskui jau atsidrašino pritaikinti benzinu varomą motorą, kurį pats išrado ir ištobūlino. Valdant aeroplaną, abidvi skrajotojo ranki būva užimti; dešiniąją jis valdo visą aeroplano judėjimą, kairiąją gi sukina ją, kur reikia, ir užlaiko lygsvarybė.

Aeroplanai ne visi tėra pagal vieną modelį. Farmano ir Wrighto (taip gi ir Voisino) yra vadinami da gi biplanais dėlto, kad turi dvi plokštumi; yra monoplauai, turintie vieną plokštumą; prie tokių priklauso aeroplanai vardu 'Antoinette'. Buvo daromi bandymai ir su aeroplanais, turinčiais tris plokštumas ir todėl vadinamais triplanais.

Nėra abejonės, kad netolimoje ateityje žmonės naudosis iš vieno ir iš kitų, t. y., iš aerostatų ir aeroplanų. Anie tinka iš to atžvilgio, kad su jais galima pasikelti ir užsilaikyti, bile vietoje iškilus; šitie gi gali lakioti daug greičiau. Aerostatai bene bus vartojami su laiku kilnojimui didesnių sunkenybių ir vežiojimui būriais žmonių, gi aeroplanai tarnaus žmonėms tuo, kad su jų pagalba bus galima greitai keliauti iš vietos vieton.

R—as.

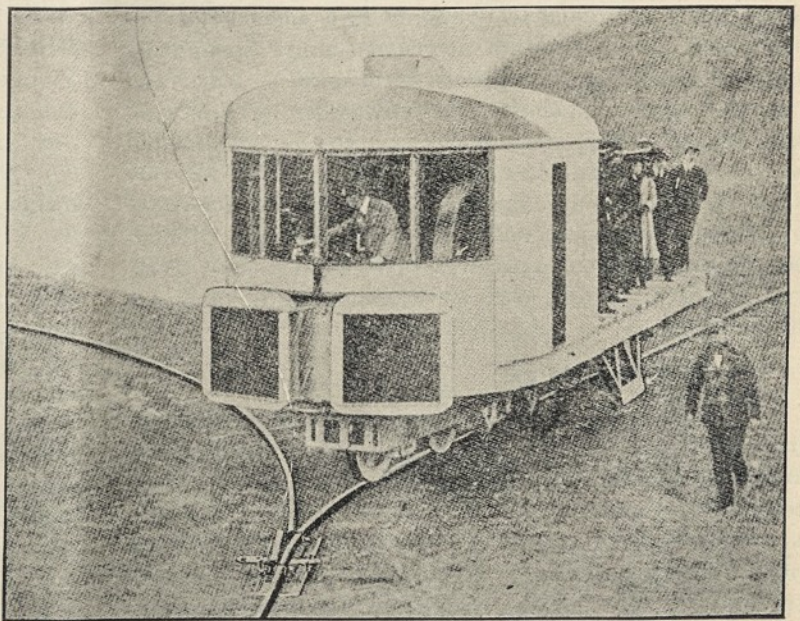
ŠIS BEI TAS.

¶ Naujas išradimas.

Keletas metų tam atgal išrasta naujas tipas vagonų. Vagonams nebereikšią jau dviejų bėgių (relių), kaip kad yra dabar, bet pakaksią vienos. Tas naujasis išradimas iki šiol nebuvo užtektinai išbandytas ir maža apie jį terašyta. Dabarties, kuomet daryta visa eilė visokeriopų bandymų, perijodiškoji mechanikos spauda gana rimtai prašneko apie vienbėgius vežimus.

Anglijoj, Vokietijoje, ir Norvegijoje neperšena daryta bandymai su vežimais tokio tipo. Anglijoj tam tikslui panaudota vežimas 10 pėdų pločio ir 40 pėdų ilgio, parengtas dėl 40 pasažierių, ir šitie pastarieji buvo ant vežimų bandymų laike; bandymams buvo paskirta vieta 1.980 pėdų ilgio ir iš tų 440 pėdų rinkyj.

Vežime randama kontroliuojantis ir varantis mechanizmai. Varantysis mechanizmas susideda iš dviejų gazolino judinamų mašinų, laba panašių į automobilių mašinas; viena jų lyginasi 80 arklio špėkoms, antra—20.

Tos mašinos gali veikt sykiu ir pavienėmis, veikiant mažesnei, vežimas bėga iki 7 mylių į valandą, veikiant abiem mašinom, pasiekiami net 35 mylės į tiek pat laiko.

Gal netolimoje ateityje vienbėgiai vežimai užims vietą dabartinio tipo dvibėgių vagonų.

¶ Maistas pabrango.

Kas nepatamsi pistorios prezidento rinkimų kampanijos? Taftas su savo šalininkais tikrino, kad gerai visiems būsią, jai jis patapsią prezidentu; kiti kandidatai tą pati tvirtino. Rinkimams pasibaigus ir kriziui galą priėjus, žmonės vis dar gerovės nesulaukia. Kur ten — gyvenimas eina sunkyn nes viskas pabrango. Amerikos žurnalistika, mėgstanti viską karikatūrose piešti, neaplenkė ir ši dalyką: puikiose karikatūrose parodoma, kaip algomi daigtai lakioja padangėse — žinoma ant orlaivių — šiaip suliesėjęs žmogelis orlaivio neturėdamas nep

siekia to, kas gyvenimui reikia. Vieniems juokas, o darbo žmogui vargas: uždariai retai kur pasigerino o daugiur sumenkėjo, bet gyventi ir misti reikia. 1907 m. kovo mėnesyje, anot atskaitų, kainos ant valgomų produktų buvo iškilusios iki augščiausiam laipsniui pastarųjų 50 metų laike, ir dabar, kuomet jau laikas „gerovei“ ateiti, kainos kyla. Pažvelgsime skaitlinių eilutėn:

	GRUODIS 1909 m.	KOVOS 1907 m.	ir LIEPOS m. 1886 m.
miltų bačka	\$ 5.30	\$ 3.35	\$ 3.25
mėsos svaras	9¢.	8¢.	5½¢.
pieno kvorta	10¢.	4¢.	3¢.
kiaušinių tūzinas	36¢.	29¢.	12½¢.
kumpio svaras	14½¢.	14¢.	10¢.
sviesto svaras	34¢.	33½¢.	15¢.
cukraus svaras	5¢.	4½¢.	5¢.
bulbių 180 svarų	1.50	1.50	75¢.
pupų bušelis	2.30	1.50	1.05
vilnų svaras	35¢.	32¢.	16¢.
medviln. audekl. yard.	4¢.	4½¢.	2½¢.
tabakos svaras	17½¢.	14¢.	11¢.

Gražus ir iškalbingi skaitliai, būdinantys Amerikos gerovę. Matomai ta „gerovė“ yra amerikėnų labai branginama: sumanyta ateiviams nauji apsunkinimai; jai juos priims kongresas ir senatas — Amerikos valdžia bus priversta lošti labai nešvarią rolę, nes taps išdavėja pabėgėlių, jieškančių atgaivos ir prieglaudos laisvoje šalyje: manoma reikalauti nuo ateivių jų valdžios paliūdyimą apie morališkumą ir kitką, įvesdinti pasportus ateiviams, neišsiėmusiems pirmųjų pilietybės popierų, kiekvienas ateivis turės mokėti bent skaityti, įsivežti reikėsią \$ 25.00 kiekvienam be amžiaus skirtumo ir t. t.

¶ | 50 metų laiką.

Žmogus, turįs šiandieną 60–70 metų, drąsiai gali pasakyti, kad jis yra senesnis už visas geležinkelių kompanijas pasaulėje, visas laivų kompanijas, visus telegrafus, telefonus, gazo ir elektros šviesas. Ir tikrai — kas buvo 50 metų atgal? Ant mūsų žemlapių Afrika buvo visai tyra, be jokių ženklų, apie ją nieko nežinota; Azija — buvo pasakų ir užburtų vaizdų šalis; Japonija miegojo, Maskolijoje baudžiava viešpatavo; Italijos viešpatystė nebuvo užgimusi, Vokietija ir-gi snaudė. Žmonės keliavo primityvišku būdu, dabartinė technika buvo vystyklusose, apie elektriką kalbėta, kaip apie koki žaislą, žodžiu sakant, žmonija buvo suraišiotasupančiota. Bet pančiai nupuolė. Žmogaus mintis pradėjo revoliucionizuoties. Darvino žodžiai ir jo nepaprasto triūso vaisiai suteikė visai kitokią varšą ir istorijai, ir filosofijai, ir gamtos mokslams. Su pagalba teleskopų, fotografijos, spektroskopų, spektroheliografų ir kitokių pagalbinių įrankių žmogaus protas ir akis persiirė par erdves, pasiekė saules ir planetas, apžiūrėjo jas, išmatavo, su jų medžiaga ir jų gyvavimo teisėmis susipažino; net labai tolimas žvaigždes apžvalgė ir apie jas žinias surinko. Surasta radium, pranešta žmonijai apie smulkiausias atomus, iš kurių susideda visata. Astronomija, chemija ir fizika senuosius dangų

ir pasaulę pakeitė naujaisiais. Bakterijų buities išaiškinimas ir susipažinimas su jomis daug įnešė į mediciną; dideliai pirmyn paėjo chirurgija, su kurios pagalba išgelbėta nuo mirties milijonai žmonių. Pusės metšimčio bėgyje žmonija tiek daug atsiekė, kiek nebuvo atsiekta par pastaruosius bent kelis metšimčius. Netikėtinas mūsų seneliams dalykas apie sparnuotą žmogų, besiriantį, nelyginant paukštis, padangėje, jau įsikūnyja. Mums belieka užklausti: ką žmonija laimės šio metšimčio bėgyje?

¶ Darbas anglies kasyklose.

Kasyklų darbas yra labai pavojingas. Iš sekantių skaitlinių matyt, kiek Suv. Valstijose žmonių prarado gyvastį dėlei eksplozijų ir kiek susižeidė (nerokuojant smulkių susižeidimų). 1906 m. užmušta 2.061 ir sužeista 4.800; 1907 metuose užmušta 3.125 ir sužeista 5.800; 1908 m. užmušta 2.450 žmonių. Apskritai imant, iš 1.000 kalnakasių Amerikoje žūva beveik 5 į metus nuo eksplozijų, Europoje gi — vienas iki dviejų. Žinoma, čia neprirokuojama tų mirėjų, kurios pa-eina nuo apsideginimo, nuo užgriuvimo kasyklų ir t. t.

Neseniai buvusi nelaimė Cherry kasyklose suėdė netol 300 žmonių, tarp kurių užeinama daugelis mūsų viengėnčių. Pereitais metais kasyklose žuvo daugybė žmonių; štai skaitlinės: Westfalijoje (Rodbod'e) žuvo 343, anglekasykloj 'Pennsylvania' 275, Vengrijoj (Rešičoj) 25, Anglijoj (West Stanley) 150, Pittsburgo apie-linkėje 200, Vengrijoj (Aikoj) 56, Ziegler'o kasykloje 25, Virginijoj 136, Ukrainoj (Juzovkoj) 17, Meksikoj 40, Anglijoj (Bargedy, Taren) 249. Tos skaitlinės nėra pilnos, nesa anglekasyklų kompanijos tepagarsina tuos atsitikimus, kurių nebegalima užslėpti. O kiek tai pavienių žmonių dingsta nuo parako eksplozijos, nuo uolų užgriuvimo, nuo netikusios kasyklose komunikacijos ir apšvietimo; kiek yra įvairių susižeidimų stambesnių ir smulkesnių — to mums nepasako jokia statistika. Drąsiai galime pasakyti, kad tai, kas iš-eina iš po žemės, kaip iškasinys, yra paženklintas bran-giu darbininko krauju.—

¶ Krematorijos.

Deginimas lavonų yra, sulig higienos prirody-mais, geriausias būdas numirėliams laidoti. Pirmutinė tokia degintuvė, arba krematorija, tapo įrengta 1878 m. Vokietijoje; dabar tenai yra 24 degintuvės. 1907 m. su-deginta Vokietijoje 2977 lavonai, gi 1908 jau 4050. Va-karinės Europos viešpatystėse, kuriose vartojama vo-kiečių kalba, yra 194 kremacijinės draugijos; kremato-rijos yra įrengtos šiose šalyse: Italijoje 28, Anglijoje 13, Prancūzijoje 3, Švedijoje 2, Norvegijoje ir Danijoje po vieną. Suvientytose Valstijose pernai buvo 33 kremato-rijos ir jose sudeginta 34.500 lavonų.

¶ Kiek išdirbama naugių?

„The World Mirror“ paduoda sutrauką statis-tikos žinių apie naugių išdirbimą ir sunaudojimą pa-saulėje 1908 metais. Skaitlinės paduotos yra metriniuose tonuose, 2.204 $\frac{1}{4}$ svarų vienas. Vario išdirbta 739.000 tonų, 36.000 tonų daugiau, negu 1907 m. Suvientytose

Valstijose išdirbta vario ant 103.500 tonų daugiau, negu visose kitose šalyse. Suvartota vario ant 37.300 mažiau, negu pagaminta. Švino pasaulyje išdirbta 1.052.500 tonų; iš to skaitliaus Europai išpuola 501.700 ir Suvienytoms Valstijoms 343.300. Sunaudota 956.100 tonų; daugiausia sunaudojo Suvienytos Valstijos. Skardės išdirbta išviso 106.500 tonų, suvartota 67.700 tonų. Cinos: Vokietija užima pirmą vietą šitoje išdirbystės šakoje; išdirbo 208.200 tonų; toliau seka Belgija: 165.000 tonų. Nikelio: išdirbta 12.800 tonų; Suvienytoms Valstijoms tenka 600 tonų, Anglijai 2,800 ir Vokietijai — 2.500 tonų. Aluminium'o išdirbta 18.100 tonų, suvartota 14.500.

Aukso ir sidabro statistika už 1908 m. dar nėra garsinama; galima susekti tik Suvienytų Valstijų iškastus paminėtuosius naugius. 1908 m. aukso iškasta Suv. Valst. 4.574.340 uncijų vertės \$ 94.560.000, daugiau 199.513 uncijų, negu 1907 m. Sidabro iškasta 52.440.800 uncijų vertės \$ 28.050.900. Šie naugiai tėra iškasama devyniose valstijose; didžiausį pelną atnešė šios valstijos: South Dakota (\$3.604.000), California (\$2.476.200), Colorado (\$1.973.400) ir Alaska (\$1.369.400); nuostolį turėta Nevadoj (\$3.721.600) ir Utah (\$1.174.900).

¶ Kruvinos skaitlinės.

Vyriausioji Maskolijos kalėjimų priežiūra neseniai apskelbė savo atskaitą už 1907 metus. Tais metais, sulig "atskaitos", visuose Europos ir Azijos Maskolijos katorginiuose kalėjimuose buvo kalinama 12 su viršum tūkstančių žmonių, pasmerktų katorgon tai caro aukso kasyklosna, tai prie kitokių sunkių darbų. Apskritai 1907 m. išsiųsta iš Maskolijos 5.174 vyrų bei moterų Sibirui; tame skaitliu buvo 3.974 pasmerktų amžinai ir 794 laikinai apsigyventi Sibiro snieglaukiuose; likusieji šeimynų sekė ištremtuosius. Vienas masko-

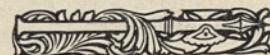
lių laikraščiu papasakoja kaip ten "gyvena" nelaimingieji ištremtiniai. Nerčinsko katorgoje dar 1895 m. įrengta katorginiams ištremtuoliams kaimelis "Siergijevskoje". Šie vargdieniai tankiausia užsilaiko iš ūkininkavimo, bet jų medžiagiškasis ir dvasiškasis stovis tiesiog nėra pakenčiamas. Daugelis jų sukasa iš žemės triobeles-rūsius ir gyvena jose, nelyginant kirmilai; kas neįstengia parūpinti sau nors tokį rūšį, gyvena valdžios užlaikomuose ištremtuoliams "rūmuose", kur viešpatauja neapsakomas vargas, angštumas ir nešvarumas. Kaimelio gyventojai — katorginiai, ar atlikę jau savo bausmę, ar dar ne; kalėjimo, katorgos ir kaimelio sargyba ir keletas šiaip ištremtuolių. Tad apie uždarbius beveik negali būti kalbos. Išsigelbėjimui nuo alkanos mirties nelaimingieji griebiasi visokeriopų priemonių: vyrai siuva kaliniams avalinę, moteris neria pirštines ir kepures ir parduoda savo kūną bile kam, kad tik gavus kelis skatikus; prostitutėja prasiplatino net tarpe mažų dar nesuaugusių mergelių. Už to kaimelio rybų katorginiai dirba caro kasyklose: kasa auksą, kuris eina visokiems valstybės "reikalams" ir pačių žmonių vergijos palaikymui. Greta to pačioje Maskolijoje ir jos pašalinėse provincijose giltinė siunta. Kartuvės linksta, kraujas liejasi. Rūgpiūčio mėn. 138 asmenys buvo pasmerkti mirtin; nuo sausio iki lapkričiui pereitų metų, t. y., 10 mėnesių bėgyje 1174 žmonės tapo pasmerkti, ir 462 iš to skaitliaus susilaukė mirties; likusiems suteikta malonė — amžinoji katorga, ar liepta laukti, gal kruvinas valdonas permainys teismo ištarbę; nevienas-gi gal ir nesulaukė priverstinos mirties, pasimiręs ar išėjęs iš proto kalėjime. Skaičiuje kaip mirtin pasmerktųjų, taip lygiai ir katorgoms pavedamųjų rasime ne vieną ir mūsų tautelės sūnų. Baisu yra ir pamislyti, kad mes negalime jiems pagelbėti, juos apginti, tautai-motynai sugražinti.

LUKIANAS, graikų poeta, viename savo rašinyje perstato kuningus, besiginčyjančius su tūlu netikiu, o dievai, pasislėpę už užlaidos, klausėsi privadžiojimų apie savo būtybę ar nebuitį. Kuningai, neįgalėdami atsilaikyti prieš netikį, pradeda plūsti: „O, tu duobkasy! Tu šaldre! Tu prakeiktasai! Tu kalėjimu pasmirdeš! Tu dvokiantis lugne!... Tu rijūne! Tu žverie! Palauk, mes tau išdirbsime kailį!“

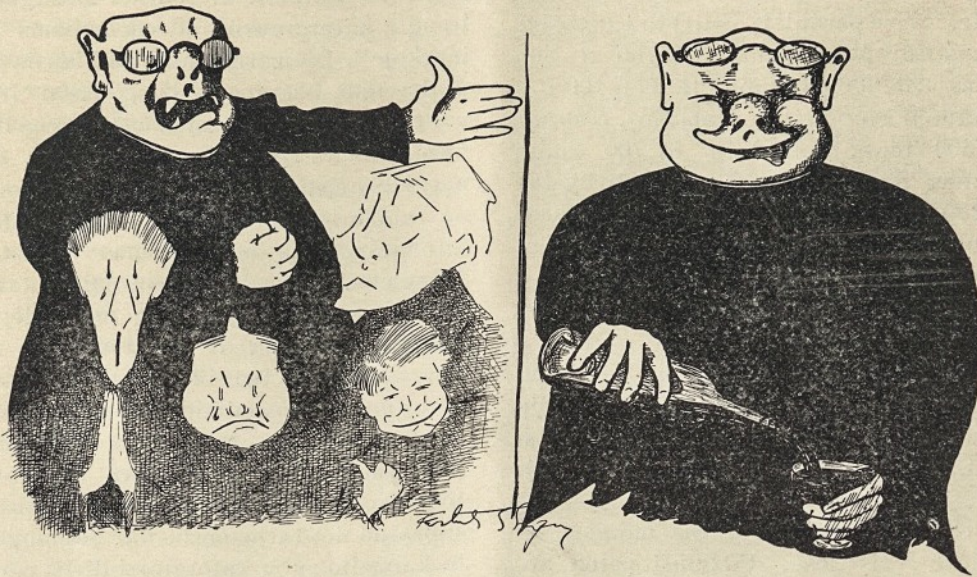
Dievai iš užu užlaidos ploja rankomis kuningams ir ragina įkibus laikyties tolygių privadžiojimų. „Rods — sakė jie — netikys jus pervižyja, kada prisėina saprotauti, bet jūs galite jį valioti, kada pasimate keikti.“

Ir šiandien pas lietuvius nekitaip einasi. „Laisvoji Mintis“ dar nebuvo pasirodžiusi, o iš sakyklų jau keikta jos sumanytojai. Pasirodžius-gi pirmam numeriui — dar blogiau: vieni kuningai žodžiu ir raštu plūsta ant mūsų, kiti — pritaria. Te sau — tai neatšaldys mūsų ir nesutrūkdys pralėtąjį darbą.

Kartuvių šalis.

MŪSŲ KARIKATŪROS.

Kaip mokina

ir

kaip daro.

Vienuoliu Himnas.

(Pagal Tarasą Ševčenko.)

Trenkk, perkūne, į tą namą,
 Į tą namą, kur mes nykstam...
 Kur mes niekiname Dievą
 Ir, pažemindami, giedam:

Alleluja!

Jaigut ne Jis — mes gyventum'
 Puikioj santaikoj, vienybėj...
 Kūdykėlius mes auklėtum',
 Juos mokindami, giedotum':

Alleluja!

Jis apgavo mus' dievočius.
 Tad ir mes, juodi vargdieniai,
 Jijį stengiamės apgauti,
 Ir prigaudami jam giedam:

Alleluja!

Jis padarė mus vienuoliais,
 O mes sau su moterėlėms,
 Šokam, užiam, girtuokliaujam,
 Linksmaj juokiames ir giedam:

Alleluja!

Neopoeta.

PATAISYTINA:

Eilėse „Fragmentum“ (35–36 psl.) par neapsi-
 žiūrėjimą pasilikę gadinančios eilių ritmą klaidos:

atspausta:

- 1) ateiš kad džiaugsmo — —
 turi būti:

ateiš kad ir džiaugsmo —

- 2) ... Būtų tat ir dugnas ir kraštai.
 turi būt:

... Būtų tat ir dugnas ir kraštai.

- 3) — kaip mėlynė
 dangaus ir amžinas upių bėgimas — —
 turi būti:

— kaip mėlynė

dangaus ir kaip amžinas upių bėgimas —

THE LITHUANIAN MONTHLY MAGAZINE

“LAISVOJI MINTIS”

Published every month

BY

Lithuanian Publishing Association

— “LAISVOJI MINTIS” —

President

A. Grybas,

Treasurer Dr. J. Šliupas,

Secretary V. K. Račkauckas.

Yearly subscription rates.

In the United States \$ 2.00.

Foreign Countries \$ 2.50.

A single copy 20 ¢.

ADVERTISING RATES ON APPLICATION.

All communication should be addressed:

„LAISVOJI MINTIS”

1102 Blair ave.,

SCRANTON, PA.